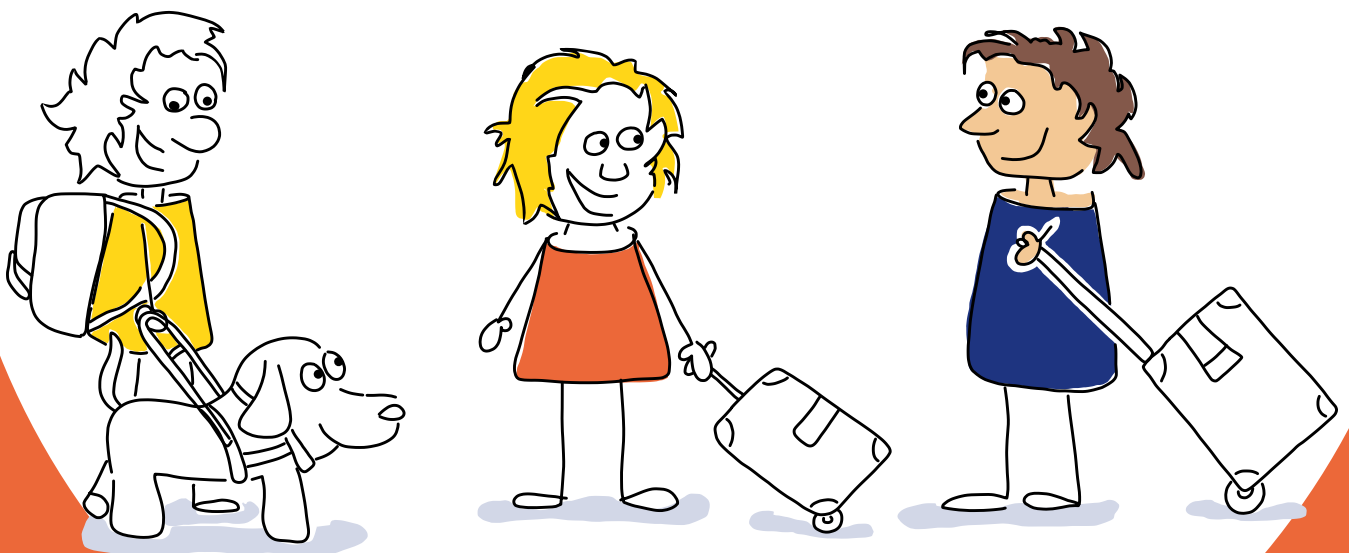

ENGAGE IN INCLUSION!

Vejledning om inklusion af unge mennesker med handicap i europæiske ungdomsprojekter

Strategic
Partnership
for Inclusion

Erasmus+
Enriching lives, opening minds.

Udgivet november 2021 af

Strategic Partnership for Inclusion

www.salto-youth.net/spinclusion/

Forfatter: Elżbieta Kosek

Med bidrag fra:

Güler Koca | Ekspert i Inklusion og Mindretalsrettigheder

Karina Chupina | Træner og Ekspert i Handicap, Ungdom og Diversitet & Inklusion

Lauri Heikkinen | Alumnus fra European Voluntary Service

og medlemmerne af "Health & Diverse abilities"-gruppen i Strategic Partnership for Inclusion

Koordination:

Hanna Schüßler (JUGEND für Europa) og Tony Geudens (SALTO Inclusion & Diversity)

Layout: Adrienne Rusch | dieprojektoren.de

Illustrationer: Claudia Esser | manufactur.de

Dette dokument afspejler ikke nødvendigvis de officielle synspunkter fra Europa-Kommissionen eller de organisationer, der bidrager til publikationen.

Finansieret af

**Funded by
the European Union**

The Strategic Partnership for Inclusion (SPI)

Denne vejledning om inklusion af unge mennesker med handicap i europæiske ungdomsprojekter er blevet udarbejdet på vegne af "Health & Diverse Abilities"-gruppen i **Strategic Partnership for Inclusion (SPI)**, et flerårigt strategisk samarbejde, der involverer 26 nationale agenturer (NAs) for de europæiske programmer Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskors, koordineret af **SALTO Inclusion & Diversity Resource Centre**.

Hovedformålet med SPI er at fremme deltagelsen af unge med begrænsede muligheder i programmerne Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskors.

For at opnå dette gør SPI følgende:

- rækker ud til organisationer, der er aktive inden for relevante områder, for at tilskynde til og støtte engagement fra flere organisationer i programmerne.
- udvikler og tilbyder trænings- og netværksmuligheder til organisationer fra relevante områder og støtter opbygningen af transnationale partnerskaber.
- faciliterer bedre vidensdeling og udveksling af best practice for at forbedre kvaliteten af inkluderende ungdomsprojekter inden for Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskors.
- øger bevidstheden om målgruppernes behov og potentiale.
- fremmer Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskors som redskaber til inklusion og kapacitetsopbygning.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning	6
Inklusion og diversitet inden for Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorp	
Solidaritetskorp	6
Hvordan kan I bruge vejledningen?	6
<hr/>	
Forståelse af inklusionsbegrebet	8
Social inklusion	8
Inklusion af mennesker med handicap	8
Handicap	9
Inklusion – en menneskerettighed	10
Målgrupper for inkluderende ungdomsprojekter	10
<hr/>	
Tjekliste for inklusion af mennesker med handicap	12
Planlægning og forberedelse af inkluderende ungdomsprojekter	15
Hvem er derude? Identificér potentielle deltagere	15
Barrierer for deltagelse	16
Involvér de unge	17
Hvem er jeres partnere?	18
Hvad med jeres team?	19
Forbered jeres projekt	21
<hr/>	
At nå ud til unge med handicap og kroniske helbredsproblemer	22
Tilpas jeres kommunikationsmateriale	23
Planlæg en gennemskuelig ansøgnings- og rekrutteringsproces	23
<hr/>	
Forbered de unge, og vurder deres behov	25
Gør forberedelsen sjov	25
Hvad I bør vide om behovsvurdering	27
<hr/>	
Hvad I skal overveje, når I planlægger logistikken	28
Planlægning af rejser	28
Adgangsforhold på projektets lokation	29
Stedet for det frivillige arbejde	31
Tilgængelig indkvartering	31
Tilgængelige lokaler og fritidsområder	32
Forplejningen	33
Der er mere...	33
<hr/>	

At skabe et inkluderende læringsmiljø	35
Start med teamet	35
Skab et imødekomende fysisk miljø	36
Vær opmærksom på det psykologiske miljø	36
Etablér støttesystemer	37
Gruppedynamik	38
Interaktion med mennesker med handicap og kroniske helbredsproblemer	39

Sprog og kommunikation i inkluderende ungdomsprojekter ...	40
Inkluderende design af læringsprocessen	43
Programmet for et inkluderende ungdomsprojekt	43
Metoder i inkluderende ungdomsprojekter	46
Slutfasen af et inkluderende projekt	47

Risikostyring	49
Plan for risikostyring	49
Risikostyring – de unge	49
Risikostyring – teamet	51

Opfølgning	52
Spred budskabet!	53
Hjemkomsten	54

Støtte til inklusion i Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorps	55
Økonomisk støtte til inklusion	55
Specifikke muligheder for implementering: forskellige formater til forskellige projekter	57

Referencer	59
Yderligere læsning	60

Om forfatteren	61
-----------------------------	-----------

Inklusion og diversitet inden for Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorps

Inklusion var allerede en af prioriteterne i de forrige udgaver af EU's ungdomsprogrammer. De nye programmer for Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorps 2021-2027 er dog blevet endnu mere inkluderende. Øremærket økonomisk støtte til inklusion, nye formater, forenklede ansøgningsprocesser samt trænings- og netværksmuligheder for organisationer og ungdomsvejledere øger programmernes tilgængelighed for græsrodsorganisationer samt for et betydeligt antal unge, der står over for flere forhindringer end deres jævnaldrende i forhold til at deltage i internationale projekter.

Strategien **'Erasmus + and European Solidarity Corps Inclusion and Diversity Strategy'** støtter og styrker inklusions- og diversitetsdimensionen i programmerne for 2021-2027. Denne strategi understreger, at europæisk ungdomsarbejde bør fremme mangfoldighed og skabe lige adgangsmuligheder for alle ved at tage fat på de barrierer og forhindringer, der afholder mange unge fra at deltage i internationale ungdomsprojekter. Programmerne bygger på en forståelse af, at inkluderende aktiviteter skal målrettes alle unge, og for at opnå dette skal der lægges særlig vægt på at nå ud til unge med begrænsede muligheder.

Hvordan kan I bruge vejledningen?

Denne vejledning er et værktøj for organisationer og ungdomsvejledere, der gennemfører europæiske projekter, men har lidt eller ingen erfaring med at planlægge ungdomsprojekter med inklusion af mennesker med handicap. Den tager fat på nøgleaspekter af inkluderende ungdomsprojekter og tilbyder løsninger i stedet for blot at påpege udfordringer. Målet er at støtte ungdomsvejledere i at styrke og udvikle deres kompetencer inden for inkluderende og mangfoldighedsbevidst ungdomsarbejde og give dem den nødvendige viden til at arbejde med unge med handicap og kroniske helbredsproblemer.

I vil finde et kortfattet overblik over praktiske råd til forberedelse, gennemførelse og opfølgning af inkluderende aktiviteter i Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorps. Fokus er primært på **ungdomsudvekslinger og Youth Participation Activities i Erasmus+ og frivilligt arbejde i grupper i Det Europæiske Solidaritetskorps**. Ikke desto mindre kan alle disse råd naturligvis tilpasses og overføres til andre inkluderende ungdomsaktiviteter og -projekter.

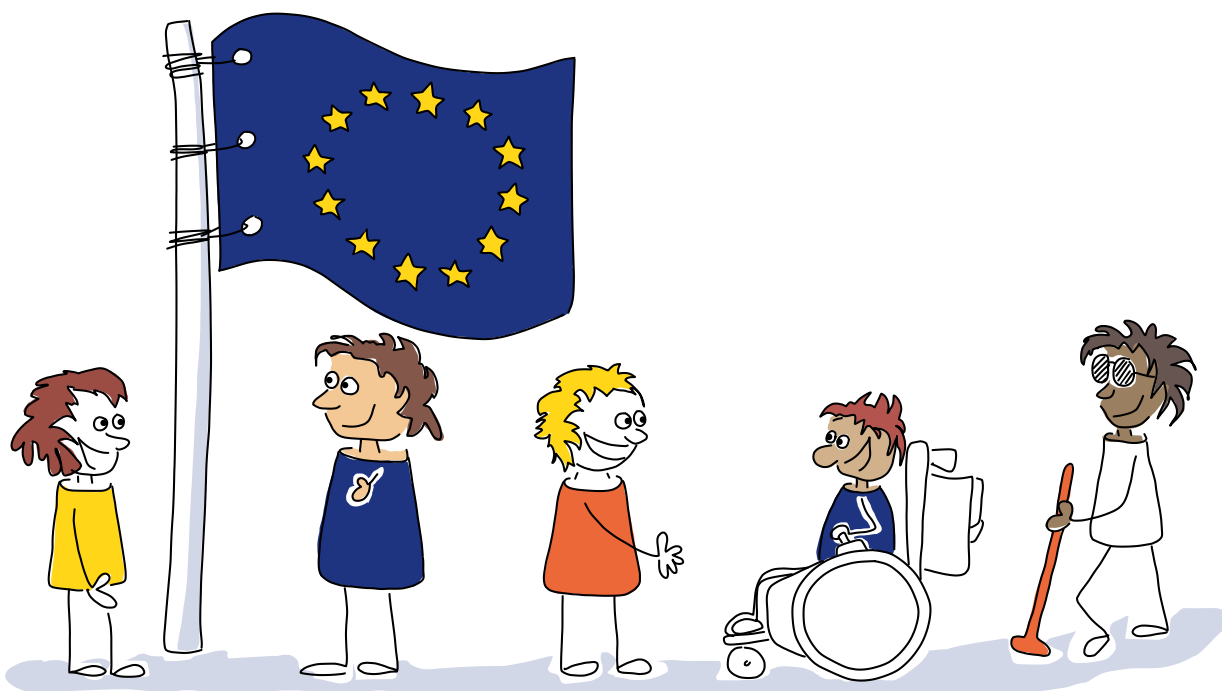
Ungdomsarbejde, uanset om det er regionalt, nationalt eller internationalt, bør uden tvivl være tilgængeligt for alle og ikke ekskludere nogen. **At gøre inklusion til en naturlig del af europæisk ungdomsarbejde er essentielt for os alle og et stærkt argument for at engagere sig.**

Forståeligt nok kan det i første omgang virke som en stor udfordring at implementere inkluderende aktiviteter, men det gavner i høj grad både unge, ungdomsvejledere og organisationer. Når man inddrager perspektiver fra en bredere mangfoldighed af mennesker, får man en dybere og bredere forståelse af de unges behov og interesser. Man kan tilpasse sine aktiviteter derefter, hvilket vil forbedre kvaliteten af ungdomsprojekterne og gøre dem mere mangfoldige og tilgængelige. Og ens projekter vil få endnu større indflydelse på det europæiske samfund.

Med denne vejledning vil vi gerne invitere jer til at reflektere over, hvor inkluderende jeres ungdomsprojekter er. Vi ønsker at give jer modet til at prøve at arbejde

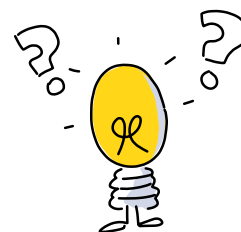
med inklusion af mennesker med handicap. **Selv små, bevidste ændringer i jeres tilgang og handlinger kan gøre jeres aktiviteter tilgængelige for nye målgrupper.** Vejledningen tager fat i mange forskellige situationer, processer og perspektiver, der er relevante for inkluderende, internationalt ungdomsarbejde, for at give jer det fulde overblik. Ikke alt vil være relevant for netop jeres projekt.

Vi håber, at vejledningen om inklusion af unge mennesker med handicap i europæiske ungdomsprojekter kan inspirere og motivere jer til at tage skridtet mod mere inkluderende og mangfoldighedsbevidste ungdomsprojekter, for det er en givende oplevelse for alle!

Forståelse af inklusionsbegrebet

Én ting er sikkert; inklusion påvirker os alle personligt, da vi har et fælles ansvar for at skabe en mere mangfoldig, inkluderende og retfærdig verden, hvor ingen lades i stikken. Der er mange fordele for os alle, når behov bliver imødekommet. For eksempel bliver information mere tilgængelig for flere mennesker, når man bruger enkelt og letlæseligt sprog. Samfundets vilje til at forandre sig og opnå et paradigmeskifte i fællesskab er grundlæggende for inklusionsidéen. Dog kræver implementeringen af inklusion en fælles forståelse af begrebet og filosofien bag det.

Social inklusion

Social inklusion betyder at **forbedre deltagelsen for alle** i samfundet ved at øge mulighederne, give lige adgang til ressourcer, sikre alle en stemme og respektere alles rettigheder. Det kræver, at muligheder og ressourcer fordeles på en måde, der minimerer begrænsninger og marginalisering. Dette indebærer, at institutioner, strukturer og foranstaltninger, såsom muligheder for læring, skal udformes, så de byder en mangfoldighed af livssituationer og identiteter velkommen.

I et inkluderende miljø arbejder man ikke med strukturer, der betragtes som "normale", og ingen skal ændre sig for at "passe ind". I stedet tilpasses strukturer og rammebetingelser **konstant og proaktivt** (af alle involverede!) **til den enkeltes behov og krav**, så alle kan bidrage med deres individuelle kvaliteter. Social inklusion kræver en **holdningsændring**, der anerkender **mangfoldighed som "normen"**, og at forskelle, uanset hvor udfordrende

de måtte være, ses som en berigelse og en kilde til flere muligheder og læring i alle samfundets livsområder.

I europæisk ungdomsarbejde og ikke-formel læring forstås inklusion som en bred praksis, der sikrer, at mennesker med færre muligheder end deres jævnaldrende har lige adgang til de strukturer og programmer, der tilbydes. Derfor bør europæiske ungdomsprojekter udformes ud fra en inkluderende og mangfoldighedsbevidst tilgang.

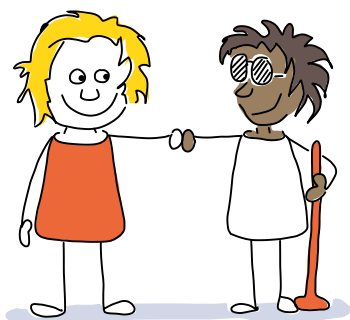
Inklusion af mennesker med handicap

Selvom inklusion i nogle lande ofte forbindes med mennesker med handicap, er idéen om social inklusion ikke begrænset til denne gruppe. Som en væsentlig del af social inklusion fokuserer inklusion af mennesker med handicap på at **sikre rettigheder og deltagelse for personer med handicap**. I denne sammenhæng bør det huskes, at mennesker med handicap ikke er en homogen gruppe og har forskellige identiteter i forhold til køn, social baggrund, etnicitet osv. Desuden findes der underrepræsenterede grupper blandt dem, f.eks. personer med kognitive og psykosociale funktionsnedsættelser, døvblindhed eller multiple handicaps.

Inklusion af mennesker med handicap handler om at skabe de samme deltagelsesmuligheder for personer med handicap som for deres jævnaldrende uden handicap. Det indebærer også at sikre, at passende politikker og praksisser er på plads for at støtte dem.

Nøglen til at skabe mere inklusion i ungdomsprojekter er at **ændre holdninger og handlinger**. Samtidig skal vi **identificere og fjerne adgangsbarrierer** ved hjælp af specifikke tiltag, udstyr og services.

På alle områder bør vi stræbe efter at tilpasse os de forskellige behov og baggrunde hos hver enkelt person i stedet for at forvente, at de tilpasser sig de eksisterende strukturer. Dette gælder også for ungdomsarbejde og projektstrukturer. Derfor er det afgørende at involvere samt kommunikere og udveksle perspektiver med mennesker med handicap og deres repræsentative organisationer i alt, hvad vi gør.

Det er vigtigt at huske, at **inklusion er en tovejsproces**. Mens de fleste samfund stadig har meget at lære om, hvordan de kan blive mere inkluderende, skal underrepræsenterede grupper aktivt inddrages i dialog, så de kan blive hørt og bidrage. At lære og opleve ting sammen kan ændre vores perspektiver og styrke vores forpligtelse til inklusion.

Handicap

Selvom der ofte er en tendens til at se mennesker med handicap som en separat gruppe med "særlige behov", er handicap en del af den menneskelige mangfoldighed, ligesom andre aspekter af identitet, som også er forbundet med individuelle behov og kvaliteter.

"Begrebet 'særlige behov' bør ikke længere bruges, når vi taler om handicap. FN's konvention om rettigheder for personer med handicap nævner ikke 'særlige behov'. 'Særlige behov' understreger handicapdiskrimination, segregering og hierarkier. I et inkluderende samfund bør behovene hos mennesker med handicap ikke ses som 'særlige'. Det er bedre at tale om 'tilgængelighedsbehov'."

Karina Chupina, instruktør og konsulent, ekspert i handicap, ungdom, diversitet & inklusion

For at forstå handicap ud fra et menneskerettighedsperspektiv er det vigtigt at skelne mellem en funktionsnedsættelse og et handicap. En funktionsnedsættelse er en permanent eller langvarig fysisk, mental, intellektuel eller sensorisk dysfunktion. Handicap forstås som: "[...] **noget, der opstår som følge af interaktionen mellem personer med funktionsnedsættelser og holdningsmæssige eller miljømæssige barrierer**, som forhindrer deres fulde og effektive deltagelse i samfundet på lige fod med andre" (UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Preamble (5), 2006.).

Med andre ord **bliver personer med funktionsnedsættelser handicappede på grund af de barrierer, de møder** – og det miljø, vi skaber, kan påvirke graden af deres handicap. Vi kan gøre fremskridt ved at fjerne barrierer, fremme positive holdninger, støtte fuld deltagelse og bekæmpe

diskrimination (Chupina, K., 2012, i Europa-rådet: Disability and Disablism).

Inklusion – en menneskerettighed

Inklusion er en menneskerettighed. FN's konvention om rettigheder for personer med handicap anerkender, at mennesker med handicap har ret til ligestilling, både når det gælder uddannelse og deltagelse. Det betyder også, at unge med handicap har ret til at være med i internationale ungdomsprojekter.

Faktisk anses mennesker med handicap for at være den største minoritet i verden. Ifølge 🗨️ **#WeThe15**-bevægelsen er der 1,2 milliarder mennesker med handicap i verden, hvilket svarer til 15 % af verdens befolkning (International Paralympic Committee, N/A). Ud af dem er omkring 200 millioner unge med handicap (Chupina, K., 2012, i Europa-rådet: Ungdom og handicap). Med det tal i baghovedet er det værd at spørge jer selv: **Hvor mange unge med handicap deltager i jeres ungdomsprojekt?**

Målgrupper for inkluderende ungdomsprojekter

Inkluderende projekter under Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorpsets kommer i mange forskellige formater og kan involvere mange forskellige målgrupper. De giver unge mennesker en mulighed for at opleve noget nyt, møde jævnaldrende fra andre lande og udvikle sociale og interkulturelle kompetencer. Samtidig er de en kilde til nye perspektiver, inspiration og motivation til at engagere sig mere.

I denne vejledning om inklusion af unge mennesker med handicap i europæiske ungdomsprojekter fokuserer vi især på **unge med handicap og kroniske helbredsproblemer**, men vi fremhæver også **projekter, hvor der både er deltagere med og uden handicap ("mixed-ability"), som de mest inkluderende**. Det er projekter, der henvender sig til unge med forskellige baggrunde, evner og eventuelle handicap. Den inkluderende tilgang med "mixed-ability" anerkender, at alle unge har forskellige behov og kan få brug for individuel støtte på et tidspunkt for at kunne deltage fuldt ud.

Fordelene ved "mixed-ability"-projekter er mange:

- skaber positive oplevelser ved at arbejde, lege og bare være sammen.
- hjælper med at nedbryde barrierer og giver mod til at tage nye udfordringer op.
- giver unge med og uden handicap mulighed for at interagere i et trygt miljø og opbygge positive og respektfulde relationer.
- fremmer følelsen af at høre til i et større fællesskab og udvikler deres medborgerskab.
- giver unge mulighed for at bidrage aktivt til alle programmets aktiviteter, få tillid til deres evner og lære, at deres stemme betyder noget.

- åbner for muligheder, hvor de unge kan diskutere og udveksle synspunkter om emner, der er vigtige for dem.
- forbedrer vigtige færdigheder som kommunikation, teamwork og kreativitet.
- giver unge uden handicap en chance for at interagere med personer med handicap og udvikle et positivt og respektfuldt forhold til dem.

- giver alle involverede nye perspektiver og en dybere forståelse af forskellige livssituationer, hvilket måske kan motivere dem til at engagere sig i fortalervirksomhed.

(jf. SALTO-YOUTH; 2006, s. 29)

VIL I VIDE MERE?

Læs om ➤ **'Benefits and obstacles to inclusive projects for young people, partner organisations and communities'** (SALTO-YOUTH, 2014, s. 47) eller ➤ **'Why should a young person volunteer?'** (SALTO-YOUTH, 2020, s. 14).

Tjekliste for inklusion af mennesker med handicap

Denne tjekliste giver et overblik over de forskellige emner i vejledningen. Den følger indholdsfortegnelsen. Når I planlægger jeres inkluderende ungdomsprojekt, kan I

bruge tjeklisten til at sikre, at I har overvejet alle de vigtige aspekter, selvom ikke alt nødvendigvis vil være relevant for netop jeres projekt.

Forståelse af inklusionsbegrebet	Ja	Nej	Side
Vi har en forståelse af begrebet og fordelene ved (handicap-)inkluderende og mangfoldighedsbevidste projekter i de europæiske ungdomsprogrammer.			8
Planlægning og forberedelse af inkluderende ungdomsprojekter	Ja	Nej	Side
Vi har tænkt over, hvem der mangler i vores projekter, og fundet potentielle deltagere.			15
Vi har identificeret de barrierer, der kan forhindre deltagelse i vores projekter.			16
Vi har udviklet ideer til, hvordan vi kan reducere disse barrierer.			17
Vi har inddraget unge med handicap som repræsentanter i udviklingen og udformningen af projektet, så de kan få ejerskab og tage ansvar.			17
Vi har en forståelse af de potentielle behov og forventninger, unge kan have i forhold til vores projekter.			27
Vi har inddraget de unges nærmiljø (familie, samfund) samt organisationer, der består af eller arbejder med unge med handicap (selvrepræsenterende foreninger osv.) for at identificere deres behov og opmuntre dem til deltagelse. (Anbefalet).			22
Vi har etableret internationale, tværsektorielle partnerskaber, som har adgang til forskellige målgrupper i deres respektive lande.			18
De involverede partnere har aftalt et fælles grundlag for samarbejdet i vores inkluderende ungdomsprojekt.			18
Vi har ansøgt om den tilgængelige finansiering for inklusion i Erasmus+/ Det Europæiske Solidaritetskorp for at dække de unges behov (økonomisk støtte, forberedende besøg osv.).			55
Vi har organiseret et forberedende besøg med partnere og unge med handicap. (Anbefalet)			21
Teamet er klar til at løfte opgaven med at gennemføre inkluderende projekter, og vi har tilbudt vejledning og yderligere træningsmuligheder til teammedlemmer og de involverede personer.			19

At nå ud til unge med handicap og kroniske helbredsproblemer	Ja	Nej	Side
Vores kommunikationsmaterialer er tilgængelige og appellerer til unge med handicap.			23
Ansøgningsprocessen er lavet på en måde, der er tilgængelig for alle.			23
Ansøgningsprocessen understøtter de behov, som vi har vurderet, at de unge i vores inkluderende projekt vil have.			23
Rekrutteringsprocessen er gennemskuelig og fleksibel.			23
Forbered de unge og vurder af deres behov	Ja	Nej	Side
Vi har forberedt og gennemført forberedelsesaktiviteter for de unge, tilpasset deres behov.			25
De unge ved, hvem de vigtige kontaktpersoner er, og hvordan de kommer i kontakt med dem.			27
Hvad I skal overveje, når I planlægger logistikken	Ja	Nej	Side
Vi har overvejet forskellige rejsemuligheder og valgt de bedste for den unge/gruppen af deltagere.			28
Stedet opfylder deltagernes behov for tilgængelighed.			29
Vi har tjekket og forberedt faciliteterne (inkl. pauseområder) med hensyn til tilgængelighed og lavet de nødvendige justeringer.			32
Vi har sørget for, at der er taget hensyn til behov og præferencer ift. diæt.			33
Overnatnings- og bedefaciliteterne opfylder de unges behov for tilgængelighed.			31
Der er tilgængelig transport mellem overnatningsstedet og stedet, hvor projektets aktiviteter afholdes, og der er sat nok tid af til transporten.			31
Der er tilgængelig information om de praktiske ting, som de unge skal være opmærksomme på, både når de rejser og under arrangementet.			33
At skabe et inkluderende læringsmiljø	Ja	Nej	Side
Vi har forberedt det fysiske miljø, så det passer til de unges behov, så alle føler sig velkomne og motiverede til at deltage.			36
Vi har overvejet alle vigtige aspekter i at skabe et imødekommende, anerkendende og trygt psykologisk miljø.			36
Vi har tænkt på de unges behov, forventninger og udfordringer og iværksat passende støttesystemer.			37
Vi har arbejdet med holdninger og adfærd, der inkluderer mennesker med handicap, samt måder at undgå diskrimination og ekskluderende adfærd på.			39

Sprog og kommunikation i inkluderende ungdomsprojekter	Ja	Nej	Side
Støttesystemer (f.eks. tolke) er på plads for at imødekomme de unges behov.			40
Vi har planlagt aktiviteter, der fremmer og opmuntrer til inkluderende kommunikation blandt deltagerne.			41
Tilgængelige materialer og skriftlig information er forberedt.			40
Inkluderende design af læringsprocessen	Ja	Nej	Side
Programmet og alle aktiviteter er nøje planlagt for at imødekomme målgruppens behov og forventninger (f.eks. langsommere tempo, flere pauser osv.).			43
Alle aktiviteter er planlagt efter principperne for ikke-formel og inkluderende læring.			43
Metoderne, tilgangen og aktiviteterne er tilpasset og udformet til at være tilgængelige for alle unge.			46
Risikostyring	Ja	Nej	Side
Risikostyringsplanen er udarbejdet sammen med partnerne, teamet og de unge, og alle relevante personer er blevet orienteret om ansvar og sikkerhedsprocedurer.			49
Vi kender sikkerhedsprocedurerne og forholdene på stedet.			51
En tilgængelig nødtelefonliste er blevet udarbejdet og delt med de relevante personer.			51
De unge ved, hvem de skal kontakte i en nødsituation eller krise.			49
Regelmæssige evaluerings- og refleksionsmøder med vores team er planlagt for at identificere udfordrende situationer og finde løsninger.			51
Opfølgning	Ja	Nej	Side
Vi har planlagt en omfattende evalueringsproces med alle relevante interessenter for at dokumentere læring og observationer fra projektet med henblik på langsigtet kvalitetsudvikling og kapacitetsopbygning.			52
En formidlingsstrategi er blevet udviklet for at dele projektets resultater og udbrede inklusion og mangfoldighed. (Anbefalet).			53
Der er strukturer på plads til at støtte og vejlede de unge efter ungdomsprojektet.			54
Alle partnere har for sikret sig, at de unge ved, hvem de kan kontakte, hvis de har behov for støtte eller vejledning til at bearbejde deres oplevelser efter projektet.			54

Planlægning og forberedelse af inkluderende ungdomsprojekter

Før vi går i gang: Det er vigtigt at huske, at **inklusion er en proces**, ikke noget statisk. Uanset om det handler om en ungdomsudveksling eller frivilligt arbejde, **er inklusion et valg, I træffer på hvert trin i jeres projekt** (Chupina, K., 2020, i IJAB (red.), s. 15). Det kræver mest af alt velvilje, fleksibilitet, løbende refleksion og små justeringer af rammerne og programindholdet. I behøver ikke gøre alt på én gang. Selv små ændringer i jeres projekt, som at holde flere pauser eller formidle skriftligt indhold visuelt, kan gøre en stor forskel for tilgængeligheden og inklusionen.

Hvem er derude? Identificér potentielle deltagere

At lave reelt inkluderende og mangfoldighedsbevidste projekter kræver grundig planlægning og forberedelse. Et af de vigtigste første skridt er at finde og nå ud til nye målgrupper. **Det er en løbende proces** i inkluderende og mangfoldighedsbevidst ungdomsarbejde. Det handler om at forstå, hvem der mangler, eller hvem der ikke bliver tænkt på, og hvorfor. Vidste I for eksempel, at cirka **70 % af handicap er usynlige** (Invisible Disabilities® Association, N/A) og rummer alt fra bipolære lidelser til kroniske smerter, andre psykisk sygdomme og diabetes, hvilket gør dem nemme at overse?

REFLEKSION

Se jer omkring i de fællesskaber og organisationer, I kender til. Tal med folk, der arbejder med inklusion, eller som arbejder med mennesker med handicap. Spørg jer selv:

“Hvem mangler i vores projekter?”

Er der måske (grupper af) unge, I ikke har overvejet som mulige deltagere? Hvorfor mangler de? Hvad forhindrer dem i at være med?

Inkluderende ungdomsprojekter giver unge med handicap en række fordele og vigtige læringsmuligheder (SALTO-YOUTH, 2014, s. 47). Burde dette ikke opmuntre dem til at kræve deres ret til at være med? Og burde ungdomsorganisationer ikke helt naturligt inkludere unge med handicap i deres aktiviteter?

Desværre er det ikke altid tilfældet. Mange ungdomsorganisationer ser af forskellige grunde ikke unge med handicap som en potentiel målgruppe. Det kan skyldes manglende opmærksomhed, antagelser om at nogle grupper ikke kan deltage, eller bekymringer om ekstra omkostninger og arbejdsbyrde osv. Derfor bliver der ikke informeret nok om mulighederne for at deltage i disse projekter, og mange unge med handicap ved slet ikke, at de findes.

Dette er et godt sted at starte, hvis I vil blive mere inkluderende og nå ud til nye deltagere. Brug denne vejledning til at identificere små justeringer, der kan gøre jeres ungdomsprojekt mere tilgængeligt og inkluderende.

Fortæl om disse ændringer de rigtige steder, og så vil nye og hidtil ikke-inkluderede unge finde vej til jeres projekter.

Mere information

Se kapitlet ➤ **'At nå ud til unge med handicap og kroniske helbredsproblemer'** (s. 22).

Barrierer for deltagelse

For at gøre jeres projekt mere tilgængeligt for nye målgrupper er det vigtigt at forstå, hvorfor de overhovedet mangler. Alle mennesker møder forhindringer fra tid til anden. Men for unge med handicap og kroniske helbredsproblemer kan disse barrierer være mere udbredte og kan **udelukke dem fra at deltage i alle livets aspekter**.

Disse barrierer kan bl.a. være:

- for unge med handicap: manglende viden om projektmulighederne, lavt selvværd eller selvtillid, oplevelser forbundet med udelukkelse og diskrimination, usikkerhed, bliver ikke hørt eller set, begrænset adgang til uddannelse, manglende færdigheder, og forskellige grader af handicappets synlighed.
- for ungdomsorganisationer: manglende faciliteter, mangel på viden eller færdigheder, antagelser om de unges evner, holdningsmæssige barrierer (ofte på grund af stigmatisering og diskrimination), frygt for ekstra arbejde og omkostninger.

(jf. Chupina, K., 2020, i IJAB (red.), s. 25)

For at nå ud til og engagere nye målgrupper er det nødvendigt at **identificere disse barrierer**. Ved at anerkende potentielle forhindringer og tackle dem bevidst kan mange af dem mindskes, hvilket giver unge med handicap og helbredsproblemer mulighed for at deltage aktivt på lige vilkår. Her er det vigtigt at forstå **intersektionalitet**. Det betyder, at folks erfaringer og identiteter er komplekse og har mange facetter – de kan ikke reduceres til én enkelt ting. Egenskaber som hudfarve, køn, handicap, alder, seksualitet osv. overlapper hinanden og skaber flere niveauer af social uretfærdighed og diskrimination. Disse udfordringer kan ikke håndteres enkeltvis. For eksempel oplever kvinder med handicap, LGBTQI+-personer, flygtninge eller sorte kvinder ofte diskrimination på en helt anden måde end deres mandlige, hvide og ikke-handicappede medmennesker (Chupina, K., (2020), i IJAB (red.), s. 12). For at være fuldt inkluderende i ungdomsarbejde skal vi tage højde for disse overlappende identiteter og de mange forskellige oplevelser, unge kan have, for at forstå kompleksiteten af de barrierer, de kan stå over for.

Se TED-talgen (2016) ➤ **'The urgency of intersectionality'** af Kimberlé Crenshaw, som skabte begrebet "intersektionalitet."

Selvfølgelig er nogle barrierer dybt forankrede i samfundet, langvarige og strukturelle. Ungdomsprojekter kan ikke alene løse problemer som fattigdom, fremmedhad og social eksklusion. Men de kan styrke unge, udvide deres muligheder og tilbyde nye oplevelser og udfordringer, hvorigennem deltagerne kan opbygge selvtillid.

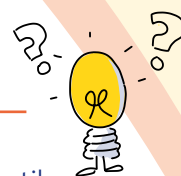
For unge, der oplever diskrimination og eksklusion dagligt, kan følsomt og inkluderende ungdomsarbejde baseret på respekt og værdighed være en enorm kilde til styrke og personlig opmuntring (Călăfăteanu, A. M., García Lopez, M.A., 2017, i Europarådet: T-Kit 8, s. 20).

Hvad kan I gøre for at reducere deltagerbarriererne i jeres projekt?

Nogle løsninger er nemmere at implementere end andre, da de bare kræver en tilpasning af metoderne (↘ s. 46) eller et mere gennemtænkt valg af lokation (↘ s. 29). Andre løsninger, som det at fjerne negative holdninger og stigmatisering, kan være **langsigtede processer**, eller noget der **kræver ekstra menneskelige eller økonomiske ressourcer**, som I skal tænke over, når I laver projektansøgningen.

Men det første skridt er enkelt: **Involvér de unge** fra start. Hør nøje efter for at forstå, hvad de har at sige. Når der skabes en anerkendende atmosfære, vil kreative løsninger ofte dukke op, og tit er de slet ikke så svære at implementere.

Brug for inspiration? Find ideer til at reducere deltagerbarriererne i ↘ **'Factsheet #4: Barriers to Participation'** (National Children's Bureau, 2017).

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskors: Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskors tilbyder økonomisk støtte til at reducere barrierer i ungdomsprojekter. Læs mere i kapitlet 'Støtte til inklusion i Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskors, ↘ s. 55'.

Involvér de unge

De unge repræsenterer deres egne interesser og bør ses som ligeværdige partnere. De kan bruge deres perspektiver til at hjælpe med at definere relevante mål og finde løsninger, der passer til deres behov, for eksempel i forhold til indholdet af workshops og fælles aktiviteter. Tag jer tid til at tale med dem om deres behov, forventninger og bekymringer. Spørg dem, hvad de vil have ud af projektet, og hvordan de kan lære igennem det. Det vil helt sikkert berige jeres projekt.

Samarbejd med de unge om udformningen af det inkluderende projekt, og **vis dem, hvordan deres ideer vil have en positiv effekt på projektet. Forklar tydeligt, hvad der rent faktisk er muligt.** Det kan skabe frustration, manglende engagement og mistillid, hvis de unge bruger tid på denne proces, og deres ideer ender med at blive ignoreret. Og det er præcis det modsatte af, hvad vi gerne vil opnå.

Hvis I tænker "Wow... det er meget arbejde!", så bare rolig! I står ikke alene med det. Lad det være en fælles indsats med jeres internationale partnere og jeres team. Måske kan I endda danne partnerskaber med lokale organisationer, der kan give jer ekstra støtte.

"Jeg var bange for, at jeg ikke ville passe ind, eller at mine problemer ville være for meget. Men det viste sig, at alle passer sammen med alle, og jeg var i stand til at hjælpe andre, når det var nødvendigt. Det overgik virkelig mine forventninger, og jeg lærte meget mere om mig selv og de andre, end jeg nogensinde havde forestillet mig."

Deltager i 'Inclusive International Dance Festival' i Krzyżowa, Polen.

Hvem er jeres partnere?

Når I laver et internationalt ungdomsprojekt, har I brug for **partnere i andre lande**. For at gøre jeres projekt mere inkluderende er det en fordel at finde partnere, der har samme interesse. Et godt partnerskab bygger på **fælles mål, værdier og tillid**. Før I går ind i et partnerskab, bør I bruge lidt tid på at lære potentielle partnere at kende (fx gennem onlinemøder). Start en dialog, hvor I bliver enige om, hvad I vil opnå med jeres inkluderende projekt. Tal om behov og forventninger. Inklusion kan forstås forskelligt i forskellige lande og kulturer, så det er vigtigt at udforske hinandens perspektiver og finde en fælles forståelse af inklusion, så I undgår misforståelser og konflikter undervejs i projektet.

Det kan være en god idé at lave en partnerskabsaftale.

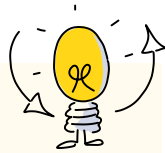
Når I planlægger og laver aktiviteter for en gruppe unge med forskellige udgangspunkter, er det smart at **samarbejde med organisationer fra forskellige områder** – f.eks. ungdoms-, samfunds- og handicaporganisationer – fra hvert land. Disse organisationer har **naturlig adgang til forskellige målgrupper**, hvilket gør det nemmere at sammensætte en gruppe deltagere med forskellige udgangspunkter. De bringer også deres **særlige know-how** til bordet, hvilket vil berige jeres projekt endnu mere.

Der er flere måder at finde partnere på. I kan bruge partnersøgningswebsites eller -grupper på sociale medier. I kan også møde partnere på trænings- og netværksarrangementer organiseret under Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorpsets eller ved at deltage i ungdomsvejledertræning om inklusion og mangfoldighed, hvor organisationer fra hele Europa mødes.

LEDER I EFTER PARTNERE?

Brug [↘ Otlas The Partner-Finding Tool](#) (SALTO-YOUTH, N/A), tjek [↘ European Youth Portal](#), eller kig i publikationen [↘ Use your hands to move ahead 2.0](#). (SALTO-YOUTH, 2020, s. 70). I kan også finde netværks- og træningsaktiviteter samt projekter for ungdomsvejledere i [↘ European Training Calendar](#) (SALTO-YOUTH, N/A).

REFLEKSION

Hvordan går det indtil videre?
Er der allerede dukket nogle ideer op, der har hjulpet jer til at gøre jeres ungdomsprojekter mere inkluderende og mangfoldige? Hvad skal jeres næste skridt være?

Hvad med jeres team?

Facilitatorer, instruktører, workshopledere, gruppeledere, sprogformidlere, tegnsprogstolke, frivillige, repræsentanter fra partnerorganisationer, vejledere, coaches, mentorer osv. kan – afhængigt af projektet – alle være en del af jeres team og arbejde sammen mod det fælles mål om at gennemføre et inkluderende ungdomsprojekt med succes.

Inklusion er en læringsproces for alle, der er med i projektet. Nogle i teamet har måske erfaring, mens andre er helt nye i inkluderende ungdomsarbejde. Det er vigtigt at **forberede jeres team på de** centrale udfordringer, der er forbundet med inkluderende, internationale ungdomsprojekter. Teamet skal forstå, at inklusion ikke bare er noget, én eller to personer har ansvar for under projektet. Alle skal være med i hele processen – det giver masser af muligheder for at lære og udvikle sig.

Her er nogle ting, I kan overveje, når I forbereder teamet:

- Tal med alle på holdet om deres mindset, kerneværdier og etiske principper i ungdomsarbejde; om ansvarlighed og deres specifikke roller og ansvar i hele processen. Det kan være en god idé at lave en **aftale med**

teammedlemmerne, hvor I fremhæver vigtige værdier, etiske principper, holdninger, opgaver og ansvarsområder.

Kapitlet ➤ **'Essential skills for youth work practice'** (Sapin, K., 2013) går i dybden med sammenhængen mellem formålet med ungdomsarbejde, kerneværdierne og principperne bag praksis i ungdomsarbejde og forståelsen af rollerne og ansvaret for en ungdomsvejleder.

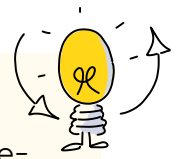
- At gennemføre inkluderende ungdomsprojekter kræver en række **so- ciale og metodiske kompetencer**. Vær klar over, hvad I har brug for fra jeres projektteam, og sørg for at opmuntre teammedlemmerne til at udvikle deres kompetencer og færdigheder ved at tage del i træning og lære mere om inkluderende og mangfoldighedssbevidste projekter.
- **Holdningsmæssige barrierer** kan opstå på grund af usikkerhed, manglende viden eller misforståelser om handicap. De kan begrænse potentialet for at være selvstændige hos personer med handicap. Sørg for, at sådanne holdninger og usikkerheder bliver taget op i jeres team. Lær de personer, I arbejder med, at kende. Tilbyd vejledning og støtte til at tackle eventuelle bekymringer. Det værste, der kan ske, er, at et teammedlem ubevidst genskaber strukturer for diskrimination og eksklusion i et inkluderende ungdomsprojekt. **Men med en positiv og åben holdning er næsten alt muligt.**

➔ Teamet skal have en **grundlægende forståelse af mangfoldighed**. De skal udvise en respektfuld og anerkendende holdning gennem deres adfærd, uanset deltagernes sociale status, køn, nationalitet, religion, funktionsnedsættelse, seksuelle orientering osv. De skal også være klar til aktivt at modarbejde enhver form for diskrimination under projektet (f.eks. verbale angreb eller fysisk vold).

➔ **Psykiske lidelser** er stadig et tabu. Ungdomsvejledere bør arbejde på at udvikle professionelle kompetencer, så de bedre kan forstå de sociale og psykologiske udfordringer hos unge med psykiske lidelser. Det gør dem bedre rustet til at reagere på situationer og støtte de unge på en god måde.

Og så er der lige én ting mere. De unge ser ofte teammedlemmerne som rollemødder og nogen, de kan stole på. Det er vigtigt at praktisere, hvad man prædiker. Ideelt set bør teamet **afspejle den mangfoldighed, der findes blandt deltagerne og i samfundet generelt**. Deltagerne vil sandsynligvis opsøge en person, som de

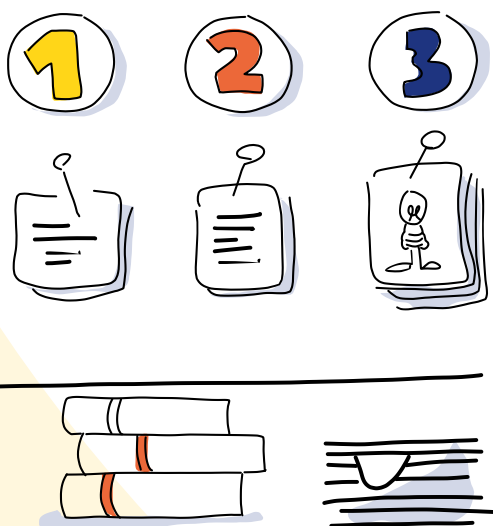
kan identificere sig med, og som de føler kan forstå deres udfordringer.

REFLEKSION

Inkluderende projekter er altid behovsorienterede. Et af hovedmålene er at imødekomme de unges behov og nedbryde barrierer for deltagelse. Men hvad har teammedlemmerne egentlig behov for for at føle sig trygge og kunne lægge al deres energi i processen? Hvad ved I om behovene hos sprogformidlere, tegnsprogstolke, referenter, skrivetolke, mentorer osv.?

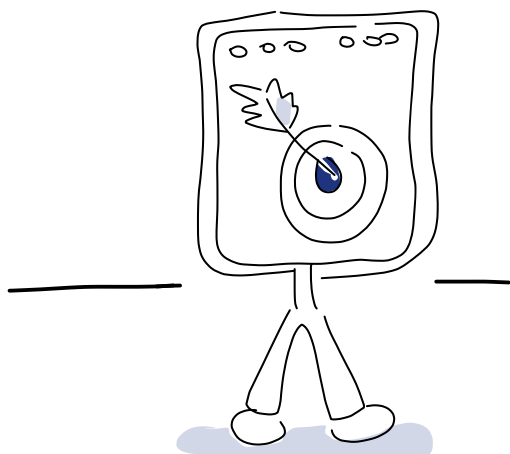
Publikationen **'VISION:INCLUSION Training Modules: How to set up an inclusive international youth project'** (Chupina, K., Totter, E., 2020; i IJAB (red.)) er et super godt værktøj til dem, der arbejder med inkluderende ungdomsprojekter. Det hjælper med at opbygge en bredere viden og forberede folk på at arbejde med inkluderende fællesskaber og forskelligartede grupper.

Forbered jeres projekt

Et forberedende besøg er ikke et krav, men både Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorpets giver mulighed for at søge økonomisk støtte til sådan et besøg. Det er en fantastisk mulighed for, at partnere i Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorpets kan mødes ansigt til ansigt, styrke deres relationer og arbejde sammen om at **planlægge og designe projektet**.

Den gode nyhed er, at man også kan **inddrage unge med handicap i det forberedende besøg**. Det giver de fremtidige frivillige eller deltagere i ungdomsaktiviteter en mulighed for at mødes og dele deres tanker om projektets udformning, lokationer og andre aspekter af projektet. Som repræsentanter for deltagerne kan de tage ansvar for at promovere ungdomsaktiviteter blandt deres jævnaldrende, hvilket kan være med til at mindske bekymringer og tilbageholdenhed. Det er vigtigt, at programmet for det forberedende besøg tilpasses de forskellige deltagere. Det kan være en god idé at have nogle sessioner for partnerorganisationernes repræsentanter og for de unge hver for sig og derefter bringe perspektiverne sammen.

Her er nogle ideer til forberedende besøg i forbindelse med inkluderende ungdomsarbejde:

- lær værtsorganisationen, lokationen, de frivilliges arbejdsplads eller projektet at kende (og beslut om nødvendigt tilpasninger i forhold til de unges behov og tilgængelighed).
- planlæg aktiviteten (programmet).
- planlæg rejseaktiviteter (deltagerne på det forberedende besøg kan tjekke detaljerne undervejs) og forsikring.
- drøft individuelle behov og støtte-systemer (f.eks. mentorer, vejledere, kommunikationshjælp, sikkerhed).
- lav en risikostyringsplan.
- udform en strategi for inklusiv formidling.
- hvis det drejer sig om frivilligt arbejde, bør I også tale om boligforhold, transport mellem indkvartering og arbejdssted, social integration og tilgængelige fritidsaktiviteter.

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskorpets: I kan søge finansiering til forberedende besøg. Læs mere om forberedende besøg i programguiderne for de to programmer eller på ➤ **s. 57**.

At nå ud til unge med handicap og kroniske helbredsproblemer

Der er allerede nævnt masser af gode råd og ideer, der kan hjælpe jer med at komme i gang med at planlægge en inkluderende ungdomsaktivitet. Men det fungerer kun, hvis I faktisk **når ud til de unge, I vil engagere**. Det er i virkeligheden den mest udfordrende del. Med det rette netværk af partnere og en skarp kommunikationsstrategi er I dog godt på vej til succes. Og jo flere projekter I gennemfører, jo flere **ambassadører** får I, der kan hjælpe jer med at nå ud til nye målgrupper.

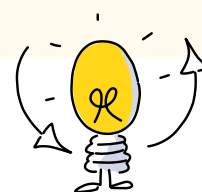
Af forskellige årsager kan nogle grupper af unge være sværere at nå end andre. **Manglende information eller lavt selvværd** er bare to af de ting, der kan skabe barrierer, som holder unge med handicap eller kroniske helbredsproblemer fra at deltage i projekter. Mange unge er slet **ikke klar over deres rettigheder eller muligheden for at være med**. Nogle tror måske ikke engang, at der findes muligheder, fordi de er vant til ekskluderende strukturer i deres dagligdag. Andre har måske ikke nok tillid til deres egne evner og går derfor ikke engang i gang med at lede efter sådanne muligheder. For at nå ud til dem skal I bruge kommunikationsstrategier, der taler direkte til unge med handicap. Men det handler ikke kun om at skabe kontakt – vi skal aktivt engagere dem og arbejde sammen med dem.

En anden stor barriere kan være **manglende støtte fra familien eller lokalsamfundet**. Forældre kan være overbeskyttende eller have meget ringe tro på deres barns evner. Folk i lokalsamfundet er måske heller ikke vant til at se personer med handicap som aktive borgere, og derfor kan de være modvillige eller ligefrem modarbejde det. For at nå de unge kan det være en idé at engagere deres familier eller lokalsamfund, lytte til deres bekymringer og vise dem fordelene ved projekterne (↘ se s. 10). Det virker måske ikke hver gang, men det kan være en god måde at få kontakt med potentielle deltagere på.

Måske kan det være en idé at holde et **markedsføringsevent**? Arrangér tilgængelige events for unge med og uden handicap i deres nærmiljø for at sprede budskabet om inkluderende ungdomsprojekter. Invitér tidligere deltagere, som har haft gode oplevelser, til at dele deres erfaringer. Husk også at invitere forældrene til unge uden handicap – de kan have bekymringer eller en irrationel frygt for, at deres børn skal interagere med unge med handicap.

REFLEKSION

Hvordan promoverer og annoncerer I jeres ungdomsprojekt? Tag et af jeres seneste opslag for nye deltagere – en flyer eller jeres hjemmeside – og se nærmere på det.

Tilpas jeres kommunikationsmateriale

Jeres kommunikationsmateriale skal tale til alle de unge, I vil nå ud til. **En enkelt sætning, der tydeligt inviterer personer med handicap til at ansøge, kan gøre en stor forskel, fordi det viser, at mulighederne er åbne for dem, og at deres deltagelse er velkommen.** Brug sætninger som: "Personer med alle former for handicap eller adgangsbehov er velkomne til at ansøge og deltage i arrangementet. Vi er klar til at tilpasse både program og omgivelser, så de bliver inkluderende og tilgængelige" (Chupina, K., 2020, i IJAB (red.), s. 26. Oversat fra engelsk, red.).

Sørg for at tilføje al **relevant information** om tilgængeligheden på lokationen eller placering af de frivillige, om der er tolke eller tegnsprogstolke til rådighed samt generel information om støttesystemer, hjælp, mentorer og coaches. Inkluder også detaljer om projektet (hvem, hvornår, hvor, hvorfor?) og om ansøgningsprocessen og deadlines, så interesserede får et klart billede af, hvad de kan forvente. Styrk det yderligere ved at inkludere udtalelser fra tidligere deltagere. Fremhæv, hvad de unge kan få ud af oplevelsen – både personligt og for fællesskabet.

Indholdet er lige så vigtigt som layoutet. Gør det tydeligt i designet af materialerne (flyers, opslag, hjemmesider), at projektet er tilgængeligt og mangfoldigt. Brug letforståeligt sprog, og brug billeder, hvor personer med handicap er en del af gruppen. **Når folk ser sig selv repræsenteret på billeder, føler de sig mere talt til og er ivrige efter at høre nærmere.**

Se den korte video [↘ Reaching more people through inclusive and accessible communications](#) (EFDS, 2015) for at få flere ideer.

Spred budskabet! Udover at bruge de sædvanlige online og offline kanaler, så prøv også at nå ud til steder, hvor mennesker med handicap studerer, bor og arbejder. Kontakt interessegrupper og handicaporganisationer. Investér tid i at opbygge tillid eller samarbejd med partnere, der allerede har en relation til de unge. Det er vigtigt at **støtte og opmuntre de unge til at ansøge.**

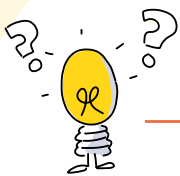
Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskorpset: I kan søge om inklusionsstøtte til at hjælpe med at forberede tilgængeligt markedsføringsmateriale og -aktiviteter, der er målrettet svært tilgængelige deltagere. Læs mere på [↘ s. 55](#).

Planlæg en gennemskuelig ansøgnings- og rekrutteringsproces

Husk, at ikke alle er i stand til at skrive et langt CV eller klart udtrykke deres behov. **Tilpas jeres ansøgningsproces** – det vil alle få noget ud af. Brug afkrydsningsfelter, men sørg også for, at der er plads til kommentarer. Vær sikker på, at I kommer rundt om alle de vigtige punkter for at forstå deltagernes adgangsbehov.

Da nogle unge, som fx tegnsprogsbrugere eller mennesker med **kroniske helbredsproblemer**, måske ikke ser sig selv som mennesker med handicap, kan det være svært at få oplysninger om deres behov. Her kan præcise spørgsmål i ansøgningskemaet hjælpe jer med at få en fornemmelse af, hvad de har brug for.

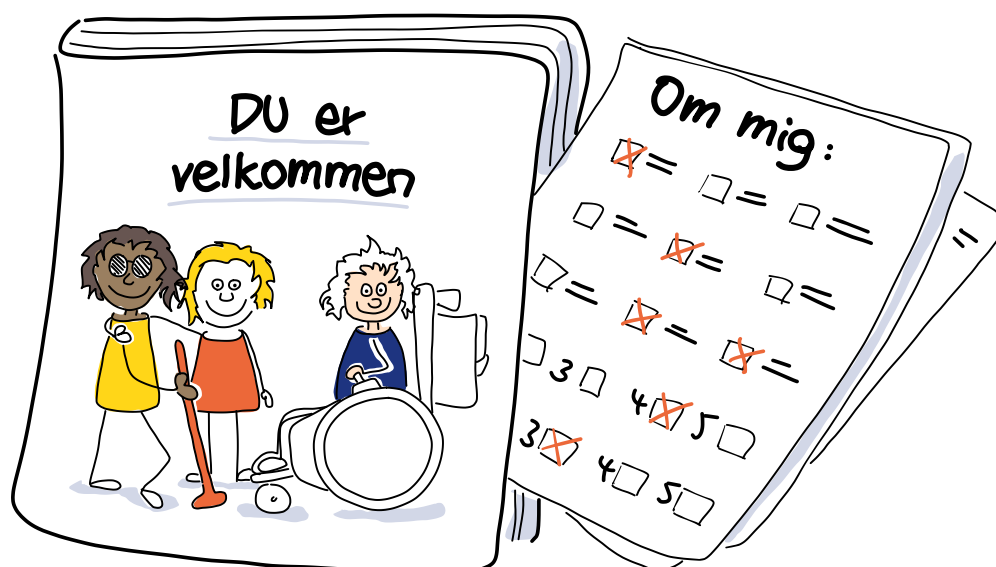

I kan finde ideer og eksempler på ansøgningskemaer i **3.5. 'Factsheet: How to prepare more accessible application forms'** og **3.6 'Sample forms for collecting information from participants'** (Chupina, K, i IJAB (red.), 2020: Resources: Factsheets, Activities, Checklists. How to set up an inclusive international youth).

Vær **fleksibel med deadlines** og andre dele af processen, og formulér det klart, så I kan mindske presset for de unge. Tilbyd også **alternative måder at ansøge på** – fx via post, papir-ansøgningskemaer, telefon eller ved personlige møder.

Det er en god idé at blive enige med jeres partnere og de unge, der er med i forberedelsen, om, **hvordan I vil udvælge ansøgere**. I kan gøre det tilfældigt eller vælge efter rækkefølgen af ansøgninger. I inkluderende ungdomsaktiviteter bør mangfoldigheden blandt deltagerne være et vigtigt kriterium. Det er afgørende, at deltagelse i et ungdomsprojekt aldrig bør ses som en belønning for gode præstationer (fx i skolen). Det ville være i strid med alt det, som inkluderende, ikke-formel læring handler om.

Gør **rekrutteringsprocessen gennemskuelig** for ansøgere; vær åben om, hvilke faktorer der kan spille ind på deres ansøgning, og hvordan de vil få besked om, hvorvidt de er blevet udvalgt til at deltage.

Forbered de unge, og vurdér deres behov

Det er meget vigtigt, at de unge **er godt forberedt på, hvad de kan forvente af et inkluderende projekt.** For nogle unge med handicap, fx personer med angst eller autisme, kan en indkøringsperiode og et klart billede af, hvad der skal ske, hurtigt fjerne mange af de barrierer, der holder dem fra at deltage. Denne proces giver den nødvendige tryk-
hed, som nogle deltagere har brug for for at føle sig engagerede. Samtidig kan fælles forberedelse også give de unge en **følelse af ejerskab over projektet og en fornemmelse af at høre til.**

Men undgå at overforberede, for det at træde ind i en ny situation og bare tage tingene, som de kommer, er virkelig værdifuld læring.

REFLEKSION

Start med at lave en liste over, hvad I tror, kunne være fordelene for de unge i jeres projekt.

Derefter kan I tale med de unge om, hvad de selv ser som fordele ved at deltage i jeres ungdomsprojekt. Sammenlign jeres idéer! I ender måske med en helt anden liste, end I selv havde regnet med – og det kan kun berige jeres projekt og hjælpe jer med at nå ud til flere.

Gør forberedelsen sjov

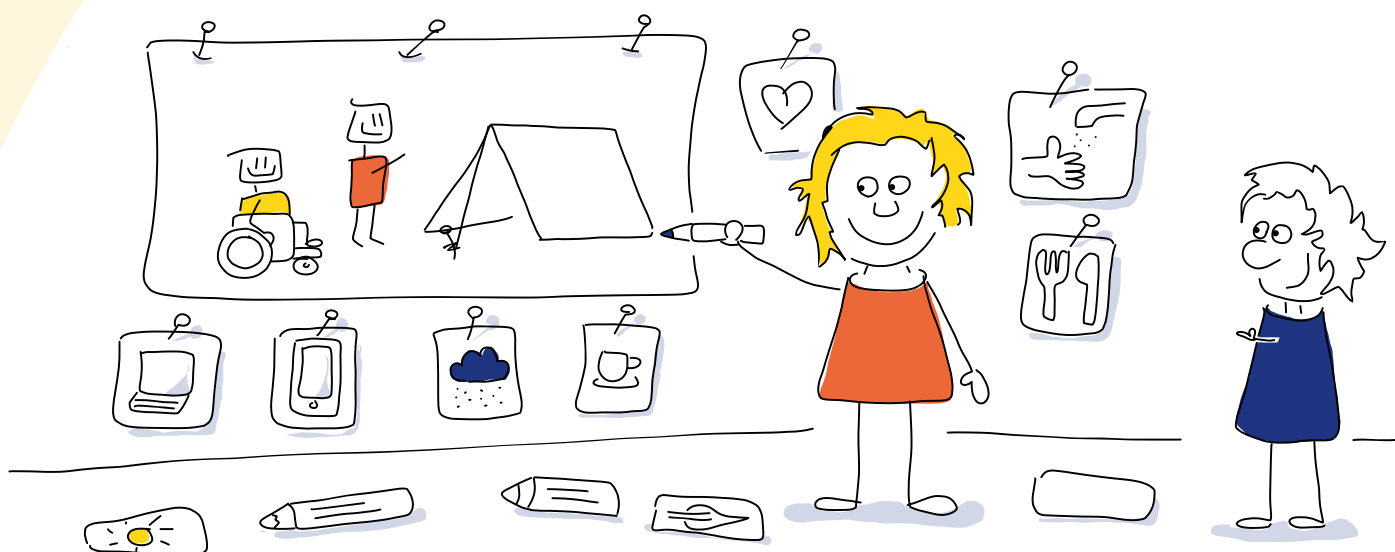
Det første skridt er at beslutte sammen, hvor og hvordan forberedelsen skal foregå. Det kan enten være et fysisk møde eller et onlinemøde (hvor I kan inddrage deltagere fra andre lande).

Husk at være opmærksom på de virtuelle barrierer. Når I planlægger onlineaktiviteter, kan I kigge på siden **» 'Hosting accessible online events, meetings and webinars'** (autistica, N/A) for at få ideer til, hvordan I kan reducere de barrierer.

Gør forberedelsen sjov. Brug sproglege, lav mad fra de forskellige partnerlande, eller brug metoder til at gøre deltagerne trygge ved interkulturelle emner, kommunikation og inklusion. I kan også arrangere en FAQ-session.

Det er en god idé at arbejde med de unges **interkulturelle bevidsthed**, da de vil møde mennesker fra andre lande, både med og uden handicap, i et fortroligt miljø for første gang. At tale om andre kulturer (og ikke kun nationalkulturer) indebærer at forstå deres egen kultur, at der ikke er nogen rigtig eller forkert kultur og at tage fat på de billeder, vi har i hovedet (stereotyper). Det er en god måde at anerkende, at vi alle er forskellige på mange måder – ikke kun på grund af handicaps eller ej. Det handler også om at forstå, hvor værdifuld mangfoldigheden er, fordi vi kan lære af hinandens perspektiver.

En af de store bekymringer, som unge ofte har, er sprogbarrierer. Brug **sproglege** (↘ s. 41) til at vise dem, at det faktisk ikke er så svært – og endda **sjovt** – at lære **nogle ord på et fremmed sprog**.

Prøv **nonverbale kommunikationsstrategier** for at vise, at kommunikation ikke altid behøver at foregå med ord, og at deltagerne kan finde deres egne måder at kommunikere på. Det forbereder dem også på, at nogle unge i inkluderende projekter måske bruger **alternative kommunikationsmetoder** som tegnsprog eller piktogrammer. **Smartphones** kan også være ret nyttige her. Vis dem, hvordan de kan bruge deres telefoner (hvis alle har én!) til oversættelse og kommunikation.

Som nævnt tidligere vil de unge møde jævnaldrende, de aldrig har haft kontakt med før. **Forbered dem på at tale om handicap** i gruppeaktiviteter. Der kan være en del **usikkerhed** i luften: unge med handicap, som oplever diskrimination og eksklusion i deres dagligdag, kan være bekymrede for, at det også vil ske i forbindelse med projektet. Nogle unge med

handicap har måske ikke så megen viden eller **forståelse for behovene** hos andre med forskellige former for funktionsnedsættelse end deres egne. Unge uden handicap kan være nervøse for at komme til at gøre noget forkert eller kan frygte konfrontationen, fordi de har bestemte billeder i hovedet af, hvordan mennesker med handicap er. Overvej korte aktiviteter, som de nationale mixed-ability-grupper kan lave sammen, fx madlavning, små udflugter eller andre opgaver, hvor de prøver nye ting sammen, **styrker tillid og selvtillid** og **langsomt vænner sig til at være i en gruppe**. Arbejd også med deres holdninger – gør dem bevidste om ekskluderende og diskriminerende adfærd.

Aktivitet 1.3 ↘ **Face paint** (Chupina, K., 2020, i IJAB (red.), s. 5) eller aktivitet 1.5 ↘ **Where Do You Stand?** (Chupina, K., 2020, i IJAB (red.), s. 8) kan hjælpe deltagerne med at reflektere over handicap og inklusion og udvikle empati.

Hvad I bør vide om behovsvurdering

Unge er den primære målgruppe for ungdomsprojekter, så projektets udformning bør imødekomme deres forskellige ønsker, forventninger, bekymringer og behov. Deltagernes **adgangsbehov er normalt det første, der kræver særlig opmærksomhed**, da de påvirker de logistiske og organisatoriske forberedelser (↘ s. 28) samt programmets og aktiviteterens udformning (↘ s. 43). Men der er **andre kategorier af behov**, som varierer afhængigt af, hvem I spørger. Spørg de unge, hvad de har brug for, hvis de **skal føle sig trygge** og deltage på lige fod. Giv de unge mulighed for at lytte til hinanden i gruppeaktiviteter. Dette gør det muligt for dem at forstå andres perspektiver og **udvikle empati**.

Arbejd sammen om at skræddersy ideer til projektet **ud fra deltagerne behov**. Involver gruppelødere, vejledere og mentorer i dele af denne proces. De vil være de **første kontaktpersoner** for deltagerne under projektet. På denne måde kan man begynde at opbygge en tillidsfuld relation allerede under forberedelsen.

"Jeg får noget fra hver person, der deltager her. Det er endnu en mursten, som jeg lægger til min livsvæg. Denne oplevelse bygger mig op... bygger min personlighed. Jeg lærer at sætte pris på de små ting i livet."

Deltager uden handicap fra Rumænien i det inkluderende projekt,
↘ **Building Bridges goes Greece**
(Kreisau-Initiative, 2018).

Vejledende spørgsmål kunne være:

- Hvad har du brug for for at føle dig godt tilpas i gruppen? I forhold til aktiviteterne? I forhold til de opnåede resultater?
- Hvilke styrker kan du bidrage med i gruppen?
- Hvilke situationer vil du gerne undgå? Hvad kan vi gøre, hvis en sådan situation alligevel opstår?
- Hvilke af dine erfaringer kan hjælpe andre?

(jf. Chupina, K., 2020, i IJAB (red.), s. 19)

Pathway-metoden er et **nyttigt værktøj**, I kan bruge gennem hele projektet. Den forbinder oplevelsen i projektet direkte med den unges behov og langsigtede læringsmål. **Tilbyd personlige møder til de unge, der har brug for mere tid til denne proces**, og som har svært ved at udtrykke deres tanker og ideer. Støt dem i denne proces.

Lær mere om Pathway-metoden her: ↘ **Pathway Approach in volunteering** (SALTO-YOUTH, 2020, s. 30) og ↘ **The importance of the personal pathway** (SALTO-YOUTH, 2014, s. 53).

Hvad I skal overveje, når I planlægger logistikken

Tilgængelighed er en grundlæggende del af inklusion. Sørg for at diskutere alle tilgængelighedsbehov under projektforbereðelsen, så alle involverede er klar over, hvad der skal gøres. Hvis muligt, bør I invitere mere erfarne partnere til at dele deres best practice. Sørg for at indsamle relevante oplysninger fra de deltagende unge, så logistikken kan tilpasses deres behov. Hvis I ikke ved, hvem der kommer til at deltage, er det bedst at reducere antallet af ekskluderende faktorer så meget som muligt fra starten.

Følgende liste fremhæver, hvad I kan gøre for at sikre inklusion og tilgængelighed i projektet. Husk, at listen ikke er udtømmende. Hvis I er i tvivl om bestemte aspekter, så spørg folk direkte om deres behov – tag aldrig noget for givet.

Planlægning af rejser

Når I rejser med grupper, bør I afsætte ekstra tid, da der altid kan opstå noget uforudset. Rejser med grupper med forskellige funktionsniveauer kan kræve endnu mere tid, da forskellige lande har forskellige tilgængelighedsregler, som kan være udfordrende. Desuden skal I tage hensyn til de unges individuelle behov under rejsen (mad, medicin, toiletbesøg, sikkerhed osv.). Der kan være meget at jonglere med, men med god planlægning og forberedelse samt en positiv tilgang kan de fleste udfordringer undgås, og gruppen kan nyde rejsen sammen.

Valg af transportmiddel

Rejse med offentlig bus eller tog

Hvis I vælger at rejse med offentlig bus eller tog sammen med personer med fysiske handicap, er det vigtigt at kontakte de relevante tog-/busstationer og tog-/busselskaber for at få oplysninger om de **tjenester, der er tilgængelige for at støtte deltagerne**.

Husk, at assistance måske skal bestilles på forhånd. Undersøg dette inden booking for at sikre, at hjælpen er tilgængelig på den relevante station på det relevante tidspunkt. Sørg også for at undersøge, om der er tilgængelige toiletter i toget eller bussen, og **sørg for, at gruppen har det, der skal bruges undervejs** (fx mad, drikkevarer, medicin).

Leje af bus

Leje af en bus kan være en fordel, hvis afstanden til destinationen tillader det. Det giver de unge en behagelig rejseoplevelse, hvor de bliver samlet op derhjemme og kørt direkte til destinationen. Sørg for at planlægge tilstrækkeligt med **pauser**, så deltagerne kan strække benene, spise og tage sig af andre behov.

Hvis der er kørestolsbrugere i gruppen, skal I undersøge, om der findes **kørestolsvenlige busser**. Hvis dette ikke er tilfældet, bør I tale med de relevante deltagere om, hvordan situationen bedst håndteres. Det er vigtigt ikke at beslutte, at I blot kan løfte en person ind i bussen, da det kan påvirke vedkommendes komfort og værdighed. Sørg også for, at der er tilstrækkelig plads i bussens bagagerum til at opbevare kørestolen.

Flyrejser

Grønne rejser er en prioritet i de nye programmer for Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorp, så bæredygtige transportmuligheder bør altid overvejes først.

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskorp: I kan søge ekstra økonomisk støtte under 'budgettet for ekstraordinære omkostninger', hvis I vælger bæredygtige transportformer, der er dyrere. Se mere i [↘ Erasmus+ Programme Guide](#) eller [↘ European Solidarity Corps Guide](#).

Dog kan det nogle gange være nødvendigt at flyve, fx hvis rejsen er lang, eller hvis forbindelserne ikke er gode. Hvis I vælger at flyve med gruppen, skal I vide, at flyselskaber typisk tilbyder **individuel assistance til personer med handicap**. Tjek med de forskellige flyselskaber, hvad de tilbyder, og hvordan det vil påvirke rejsen. Vær opmærksom på, at **elektriske kørestole** ikke må komme med i kabinen på grund af deres størrelse, så de skal tjekkes ind som bagage. Mere info findes på flyselskabernes hjemmesider.

Kontakt både afgang- og ankomstlufthavnene, og hør, hvilke tjenester de tilbyder til personer med handicap, eller spørg specifikt til de ydelser, jeres gruppe-medlemmer måtte have brug for.

Offentlig transport

Ikke alle lokationer ligger tæt på en tog- eller busstation. Husk på, at nogle deltagere måske skal bruge offentlig transport for at komme frem, nogle gange på egen hånd.

Lav klare, tilgængelige rejsevejledninger til deltagerne, og hjælp dem eller gruppe-

lederne med at forberede rejseplanerne, så det er nemmere at finde vej. Giv også besked om tilgængeligheden af eventuel videre transport.

Tjek, om den lokale offentlige transport er tilgængelig, og undersøg, om stationerne har tydelig information på skærme for døve eller auditive orienteringssystemer for blinde. Sørg for, at eventuel assistance, der måtte være behov for, er nævnt på forhånd, og tjek, om der er mulighed for hjælp.

Hvis der ikke er tilgængelig transport, eller hvis stationerne ligger langt fra lokationen, kan I være nødt til at arrangere alternativ transport, som fx handicapvenlige taxaer eller en ledsager.

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskorp: Programmerne dækker rejseomkostningerne. Men hvis der er behov for ekstra ting som dyrere transportmuligheder, individuel rejseassistance eller kommunikationshjælp, kan disse udgifter dækkes under inklusionsstøtten, hvis det kan begrundes. Læs mere på [↘ s. 55](#).

Adgangsforhold på projektets lokation

Lokationen har stor betydning for stemningen under et arrangement. For at sikre, at alle føler sig velkomne, er der nogle ting, der bør overvejes, når I vælger lokation. Sørg for, at stedet er tilgængeligt, og at **deltagerne nemt kan finde rundt**. Dårlige adgangsforhold kan nemt ekskludere nogen og skade gruppedynamikken. Hvis fx attraktive hvileområder ikke er tilgængelige for alle, kan gruppen hurtigt blive delt op, og dem, der ikke kan være med,

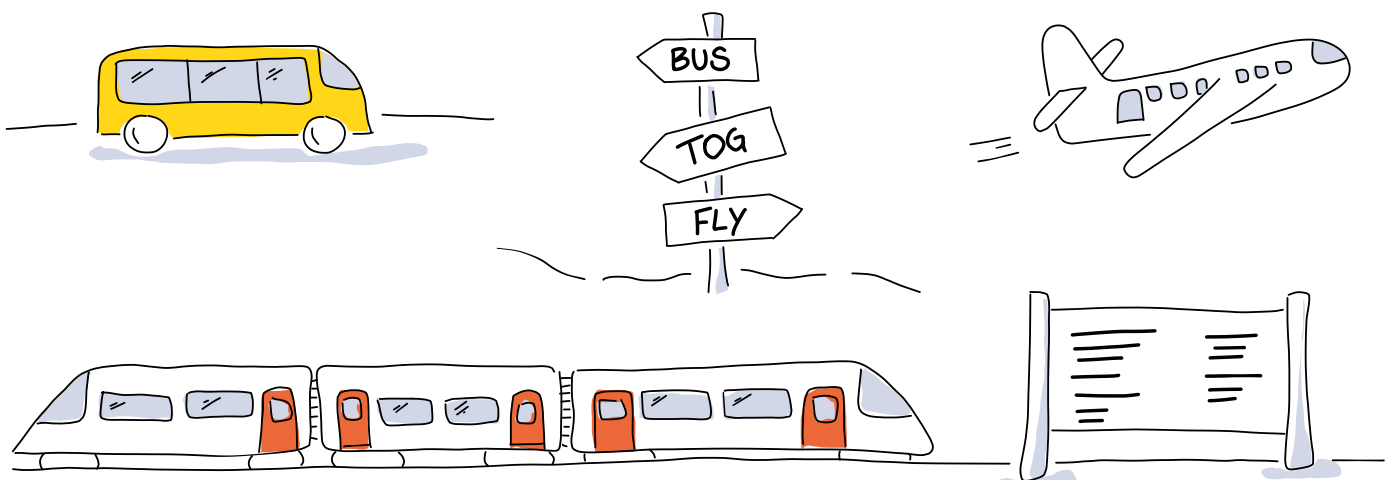
føler sig udenfor. Nogle barrierer kan selvfølgelig løses i fællesskab, men hvis nogen konstant skal have hjælp til at finde vej, åbne døre eller bruge bagindgangen, kan det gå ud over deres velbefindende og stemningen i gruppen.

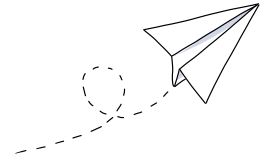
Her er nogle råd til, hvordan I kan sikre tilgængeligheden på stedet:

- Sørg for, at der er én fælles **indgang** for alle (selv hvis det betyder, at alle skal benytte bagindgangen).
- Hold **døre** åbne, hvis de ikke er automatiske, eller hvis de udgør en hindring.
- Hvis der ikke er trinløs adgang, skal der være **ramper eller elevatorer**. Vær sikker på, at elevatorerne fungerer, og at der er alternativer, hvis de skulle være ude af drift (hvis der ikke er sådanne alternativer, er det måske ikke det rette sted til jeres projekt).
- Tjek **elevatorernes dimensioner**, og meddel disse til partnere og deltagere. Kontrollér, om betjeningsknapperne er placeret i en højde, der er passende for kørestolsbrugere, samt om der er braille eller taktile knapper

og lydangivelse af etager – dette kan være nødvendigt for nogle deltagere.

- Forsøg at vælge et sted, hvor de **vigtigste områder er tæt på hinanden** eller nemme at finde.
- Arrangér en **kort orienteringstur** på stedet, så blinde og andre deltagere kan blive bekendt med omgivelserne.
- **Førerhunde** skal være tilladt på stedet. Hvis der er førerhunde til stede, skal I tale med ejeren for at forstå dennes behov og informere de relevante personer. Førerhunde har et vigtigt arbejde og bør ikke forstyrres, så det er vigtigt at forklare dette til gruppen. Hvis nogen er bange for hunde, bør dette tages op med gruppelederne under to øjne, så både den pågældende person og hundens ejer kan hjælpe med at finde den bedste løsning.
- Anvend et **tydeligt og letforståeligt orienteringssystem** ved hjælp af skilte, farver, symboler eller taktile objekter (placeret i øjenhøjde), og sørg for, at ruter og retningsanvisninger er tilgængelige for alle.

- Tjek, at der er ordentligt tilgængelige **badeværelser** tæt på både aktivitetsrum og spiseområdet.
- Gennemgå **sikkerheds- og flugtvejsprotokoller** for at sikre, at de også er tilpasset personer med handicap.

Stedet for det frivillige arbejde

Inden for Frivilligprojekter skal **arbejdsstedet** også være tilgængeligt. Involver de frivillige i processen. Mange af de punkter, der er nævnt i andre dele af denne tjekliste, gælder også for individuelt, frivilligt arbejde.

Her er nogle ting, I bør huske på, når I forbereder stedet for det frivillige arbejde:

- Sørg for, at **badeværelserne** på stedet er tilgængelige og tilpasset de frivilliges behov.
- Hvis der er brug for skrivebordspladser, så sørg for, at **borde og stole kan justeres**, så folk kan sidde komfortabelt.
- Sørg for, at **pauserummene** er tilgængelige for alle, så de frivillige kan være en del af teamet.
- Skab et **arbejdsområde uden for mange distraktioner**, hvis der er behov for det.
- Sørg for **fleksible eller kortere arbejdstider** og mulighed for hyppigere pauser.
- Giv adgang til **tekniske hjælpemidler** som skærmlæsere, forstørrelsesapparater til skærme, talende lommeregner, telefonforstærkere eller andet, der måtte være nødvendigt.

Tilgængelig indkvartering

Nogle gange afholdes et arrangement ikke samme sted, som folk er indkvarteret. De to steder bør dog ligge tæt på hinanden, så folk slipper for at rejse langt og har mulighed for privatliv i pauserne.

Udover de andre aspekter nævnt i dette kapitel, kan følgende tips være nyttige:

- Hvis indkvarteringen ligger et stykke fra arrangementsstedet, så sørg for at **arrangere transport for de unge** mellem de to steder, og husk at afsætte tid til transporten i tidsplanen.
- Sørg for, at **soveværelser og badeværelser er tilgængelige** og lever op til de nødvendige standarder. Hvis muligt, tjek værelserne på forhånd.
- Det er altid en god idé at **blande deltagerne** på værelserne, så de får mulighed for at lære hinanden bedre at kende. Husk, at en person med handicap ikke nødvendigvis har lyst til at dele værelse med deres **personlige assistent** (men assistenten bør være tæt på). Andre kan derimod føle sig mere trygge ved at være i et velkendt miljø med folk, de kender. Sørg for at afklare dette på forhånd med deltagerne og gruppelederne.

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskorp: I kan søge om støtte til inklusion til at dække ekstra omkostninger til tilgængelig indkvartering, hvis der er behov for det. Læs mere på ➤ **s. 55**.

Tilgængelige lokaler og fritidsområder

Under en gruppeaktivitet vil jeres deltagere tilbringe meget tid i diverse **mødelokaler eller i fritidsområderne**. Det siger sig selv, at disse områder skal være tilgængelige for alle. Hvis der bruges mere end ét lokale, er det en fordel, hvis de ligger tæt på hinanden, så der ikke er lange afstande at gå, og ingen risikerer at fare vild.

Her er nogle ting, der kan være vigtige i forhold til mødelokaler:

- Lokalet skal have nok plads til, at kørestolsbrugere kan komme rundt (to almindelige stole = plads til én kørestol), men det skal heller ikke være så stort, at deltagerne skal råbe for at kommunikere.
- Sørg for, at rummet er indrettet, så **deltagerne kan se** både hinanden og facilitatorer, tolke og tegnsprogstolke. Personer med nedsat syn skal kunne se flipovers, præsentationer osv.
- Tjek **akustikken** i rummet, da ekko eller støj fra gaden kan skabe problemer for nogle, f.eks. personer med nedsat hørelse eller psykiske lidelser.
- Tjek, om **belysningen** i rummet kan justeres, så I kan kontrollere lysstyrken. God belysning er vigtig for døve eller hørehæmmede, der er afhængige af mundaflæsning eller tegnsprogstolkning. Tænk også på, hvordan lyset skal være, når det dæmpes under præsentationer. Vær opmærksom på, at flimrende lys (også til fester) kan være problematisk for mennesker med epilepsi.
- Sørg for, at der enten er vinduer eller aircondition til at **ventilere rummet**. Luftkvalitet er vigtig for komfort og koncentration. Et indelukket rum kan give problemer for astmatikere.
- Tjek, om der er **forskellige typer stole** (med/uden ryglæn eller armlæn), da deltagerne kan have forskellige behov og præferencer for at føle sig godt tilpas.
- Sørg for, at **alle ved, hvor alt befinder sig**, så de ikke behøver at spørge. Lav en hurtig rundvisning i lokalet, hvis det er nødvendigt. Tænk på tilgængeligheden – selv om man ved, at noget står på en hylde, betyder det ikke, at alle kan nå det.
- Lad omgivelserne forblive så uændrede som muligt. Informér deltagerne, **hvis I ændrer ting** som møbler, eller hvor materialer er placeret, så alle er med, og der ikke opstår forvirring. Dette er især vigtigt for blinde, men også for mennesker med psykiske lidelser, der føler sig mere trygge i stabile omgivelser.
- Nogle gange har en deltager brug for et øjeblik alene til at ligge ned, slappe af eller fokusere på en opgave. Lav et lille **frirum** (med en sofa eller madras bag et gardin eller en skillevæg) i lokalet, så ingen behøver at forlade gruppen helt, men stadig kan finde et stille sted. Tal med gruppen om at respektere dette stille område.

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskorp: Programmerne tilbyder inklusionsstøtte til at fjerne fysiske barrierer eller kommunikationsbarrierer. Tjek med jeres nationale agentur på forhånd. Mere på [s. 55](#).

Forplejningen

Maden er altid vigtig. God og sund mad giver de unge energi og gør, at de føler sig godt tilpas under arrangementet. Men måltiderne er også en social begivenhed. Når man spiser sammen, lærer deltagerne hinanden at kende og opbygger relationer. Det er også en god indikator for gruppens sammenhold, når I ser, at de unge blander sig under måltiderne. Hvis de ikke gør det, kan I overveje at bruge mere tid på at styrke integrationen i gruppen. Det siger sig selv, at spiseområdet skal være tilgængeligt og have nok plads til, at alle kan være der og bevæge sig frit uden forhindringer.

Hvad I skal være opmærksom på i forhold til forplejning:

- Sørg for, at **bordene** har en passende højde for kørestolsbrugere.
- Sørg for, at blinde kan **orientere sig** ved at introducere dem til spiseområdet.
- Sørg for et hjørne (måske bag en skillevæg) for dem, der har brug for **et roligere sted under måltiderne**.
- Sørg for, at **førerhunde** må komme ind i spiseområdet.

- Tjek med stedet eller cateringfirmaet, om der kan leveres **mad til personer med forskellige kostbehov** (kød, vegetar, veganer, fødevarerallergier, religiøse eller kulturelle hensyn osv.)
- Sørg for, at **mad og ingredienser er mærket** (fødevarerallergier, religiøse og kulturelle hensyn osv.)
- Hvis nogle deltagere har brug for at få deres **mad skåret ud**, så spørg køkkenet, om de kan gøre det på forhånd.
- Sørg for, at der ikke er **uspiselig pynt** på tallerkenerne, så blinde ikke spiser det ved en fejl.
- Tjek, om der er **sugerør eller kopper med håndtag** til rådighed, hvis deltagerne har brug for det.

Der er mere...

Der er også nogle **praktiske ting** at overveje, når man rejser i forbindelse med et internationalt projekt. Husk, at det for nogle kan være første gang, de rejser til udlandet.

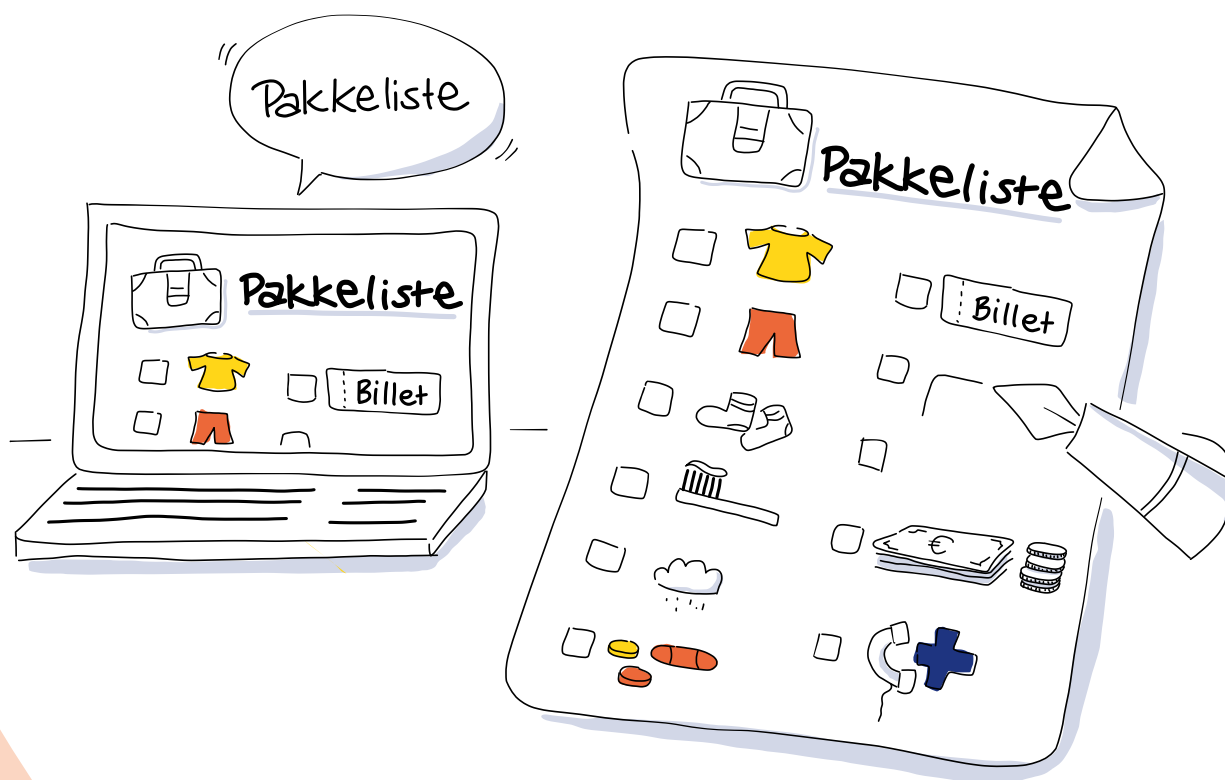
- Sørg for, at deltagerne har de nødvendige **rejsedokumenter**. Hvis ikke, så hjælp dem eller deres familie med ansøgningsprocessen, da det kan være nyt for dem.
- Hvis deltagerne har brug for et **visum** for at rejse til destinationen, så organiser visumansøgningen, og støt deltagerne. Der kan være behov for en invitation fra den modtagende organisation.

- Sørg for, at deltagerne har en **gyldig international sundhedsforsikring, der er anerkendt på destinationen**, eller hjælp deltagerne med at få en sundhedsforsikring.
- Ekstra **rejseforsikring** kan også være en god idé.

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskorp: I kan ansøge om visa som en ekstraordinær omkostning i jeres budget (se ➤ s. 55). Med hensyn til forsikring er der forskellige ordninger for Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorp. Tjek venligst den relevante ➤ **Erasmus+ Programme Guide** eller ➤ **European Solidarity Corps Guide**.

- Forbered en **pækkeliste** (tilgængelig online og i papirformat). Husk at minde folk om at medbringe rejse-dokumenter, handicapkort eller deres studiekort til billetter, medicin eller andre nødvendige ting.
- Giv de unge eller deres familier vejledning i, hvor mange **lommepenge** de skal tage med. For deltagere med indlæringsvanskeligheder kan det være en hjælp at give lidt træning i at håndtere lommepenge. Hvis I rejser til et land med en anden valuta, så introducér deltagerne til en online valutaomregner på deres telefoner, og hjælp personer med synshandicap med at forberede sig på at genkende de fremmede mønter og sedler.

At skabe et inkluderende læringsmiljø

Et inkluderende læringsmiljø er et tilgængeligt rum, hvor alle deltagere med deres forskellige baggrunde føler sig trygge, velkomne, som en del af fællesskabet og har lyst til at deltage. Det er et dynamisk miljø, der kræver fleksibilitet, konstant refleksion og tilpasning. At skabe et sådant miljø er et stort ansvar for dem, der leder projektet, men det er også en fælles gruppeproces, som øger tilfredsheden, læringen og den fulde, aktive deltagelse fra alle. I kan finde støtte i det midlertidige, ikke-formelle netværk af internationale ungdomsprojekter, der er en fremragende mulighed for at implementere og reflektere over inkluderende koncepter og metoder. Det beskyttede rum, som ungdomsprojekter foregår i, giver mulighed for at lære af sine fejl og udfordringer på en konstruktiv måde, og med en deltagende tilgang kan alle involverede lære af processen.

REFLEKSION

Se tilbage på dine professionelle og personlige livserfaringer. Hvad kunne være gode eksempler på et inkluderende miljø, hvor du følte dig velkommen og komfortabel med at deltage? Har du også oplevet situationer, hvor du følte dig ekskluderet og frustreret? Fokusér på spørgsmålet om, "hvorfor" nogle betingelser var gode og andre mindre gode?

Så hvordan kan I gøre det? Måske har de eksempler, I har samlet i jeres refleksion, vist jer, at det ikke er så svært at skabe et imødekommende og opmuntrende miljø. Første skridt er at tage mennesker med handicap og deres forskellige behov for adgang alvorligt og møde dem i øjenhøjde. **Ved at skabe en atmosfære af tillid og respekt**, hvor mangfoldighed bliver værdsat, opmuntrer I folk til at udtrykke deres behov. Resultatet er øget lighed, respekt og gensidig forståelse på tværs af hele gruppen.

Start med teamet

Teamet skal have **tid til at lære hinanden at kende** (hvis de ikke allerede gør det), opbygge tillid og danne sig et indtryk af den enkeltes rolle og ansvar set fra deres eget perspektiv. Planlæg tid til dette i starten af et projekt. Det er en god idé at planlægge **regelmæssige møder** fra første dag (i det dynamiske miljø, som inkluderende projekter er, anbefales det at mødes hver aften under et arrangement). **Regelmæssig refleksion** kan synliggøre udfordringer og forhindre problemer i at opstå. Og det giver jer som team en ekstra mulighed for at lede efter løsninger sammen, så I hurtigt kan reagere og lave de nødvendige justeringer.

Skab bevidsthed blandt teammedlemmerne om, at de er vigtige rollemodeller for de unge. **Deres adfærd, holdninger, fleksibilitet og empati påvirker gruppen og arbejdsmiljøet**. At de udstråler positivitet og lyst til at samarbejde er et vigtigt skridt mod et succesfuldt inklusionsprojekt.

Teamet skal være opmærksom på situationer, der kan udfordre inklusion og den positive atmosfære i projektet og planlægge passende strategier (se Risikostyring [↘ s. 49](#)).

REFLEKSION

Hvis nogen ikke synes om aktiviteterne, i hvor høj grad skyldes det så min egen indstilling, og hvad kan jeg (!) gøre for at ændre på det?

Skab et imødekommende fysisk miljø

Når vi planlægger at mødes, skal vi være opmærksomme på både det fysiske og det psykologiske miljø. I forhold til det fysiske miljø handler det om at tilpasse rummene, så de understøtter læringens formål. Tilgængelige fysiske rum (inde og ude) spiller en **stor rolle i at skabe et trygt og imødekommende miljø, og det har en positiv indflydelse på gruppedynamikken**. Indendørsrummet er ofte uformelt med stole arrangeret i en cirkel for at fremme samarbejde og udveksling af ideer under læringsaktiviteterne. Facilitatorerne sidder med i cirklen, så der skabes øjenkontakt. "Vi mødes i vores rum" – **rummet indrettes i fællesskab af alle gruppe-medlemmer** (med fx plakater på væggene) og bliver til et fleksibelt rum, som deltagerne kan tilpasse til deres behov (fx plads til kørestole, arbejde i mindre grupper, dans osv.).

I et sådant rum sker der mange ting. Men nogle gange har deltagerne brug for lidt ro eller mere tid til at slappe af uden at være langt væk fra gruppen, så de hurtigt kan deltage igen. Opret en **stillezone**, hvor man kan trække sig tilbage, men som ligger tæt på lokalet.

Inklusion og tilgængelighed stiller krav, som ikke bare er "ekstra" ting. Inklusion skal være en **integreret del** af projektet på alle niveauer. Dette betyder, at man ikke gør ting for at tilpasse sig enkeltpersoner – men fordi det er en del af det inkluderende projektdesign. På den måde føler ingen, at de går glip af noget på grund af en andens individuelle behov, hvilket i sidste ende bidrager til en positiv og samarbejdsvenlig gruppedynamik.

Vær opmærksom på det psykologiske miljø

Det psykologiske miljø omfatter teambuilding og gruppedynamik, at opbygge tillid og skabe en støttende og tryk ramme, hvor de unge engageres og motiveres til at lære. Unge med handicap er måske ikke vant til at tænke, at andre også kan lære af dem, hvilket kan skyldes deres erfaringer eller selvbillede. Men ikke-formel læring betyder, at **alle har noget at bidrage med, og at alle lærer af hinanden**. Kommuniker, og praktisér dette ved at støtte en åben dialog.

Lær de seks søjler i aktiv og beskyttende dialog at kende i [↘ Dialogic spaces - Create an atmosphere of trust and understanding](#) (Totter, E., 2020, i IJAB (red.), pp. 38).

Vær ærlig. Vis de unge, at I ikke ved alt, og at I også kan begå fejl. Hvis der sker fejl, så giv en undskyldning, ret op på det, og lær af fejlene. På den måde kan deltagerne se, at det er okay at lave fejl. **Betragt fejl som læringsmuligheder i stedet for fiaskoer.**

Involvér de **unge som eksperter i beslutningsprocesser** (ikke kun i spørgsmål om handicap) og i at finde løsninger, så de oplever, at deres stemme tæller, og at deres ideer gør en forskel. En persons motivationsniveau hænger tæt sammen med, hvor meget de føler sig personligt involveret og værdsat.

Prøv at være **proaktiv og betingelsesløs**. På den måde kan I måske endda forudsæ nogle behov som f.eks. behov for flere pauser, behov for refleksion osv., før de opstår, så alle kan føle sig godt tilpas.

Skab et rum, hvor deltagerne aflærer varen med at lede efter andres svagheder og i stedet ser **potentialet for personlig udvikling**. Arbejd for at fremme en **kultur af lighed**, når det gælder status, adfærd og respekt. Det betyder dog ikke, at alle skal være lige dygtige til alt (Chupina, K., 2020, i IJAB, s. 9). Følg en **tilgang baseret på retfærdighed**. Retfærdigheden tager hensyn til forskelle for at sikre ligestilling; den anerkender, at nogle mennesker har større ulemper end andre og har brug for mere støtte og flere ressourcer for at være på lige fod. Inkluderende tilgange flytter fokus væk fra svagheder og skaber i stedet en atmosfære, hvor alle føler sig inkluderet.

Spørg til begrebet "safe space". Vi taler tit om at skabe safe spaces, men i virkeligheden findes der ikke noget fuldstæn-

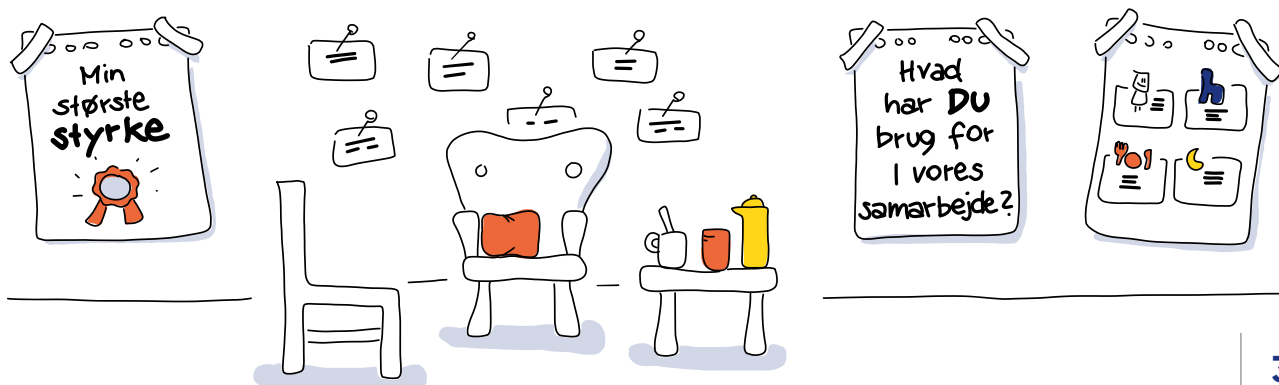
dig trygt rum. I kan hjælpe med at skabe det ved at bruge de forskellige strategier, der er nævnt her, men der vil altid være situationer, som for nogle kan true følelsen af trykthed. En dum bemærkning, frustration eller manglende gennemsigtighed kan få unge til at føle sig usikre eller truet, hvilket påvirker stemningen i gruppen. Vær opmærksom på dette, giv plads til refleksion, og hold god kontakt med de enkelte deltagere for at blive opmærksom på sådanne situationer og reagere på dem på en passende måde.

Etablér støttesystemer

At fremme et positivt og tillidsfuldt psykologisk miljø betyder også at **sætte støttesystemer i værk, der kan reducere barrierer for deltagelse og anerkender deltageres behov**. For eksempel skal der være erfarne sprogformidlere og om nødvendigt tegnsprogstolke eller andre støttepersoner til rådighed, da man ikke kan forvente, at deltagerne har et fælles sprog.

I Det Europæiske Solidaritetskops er der mulighed for en **udvidet mentorordning** (se s. 58), der kan være en vigtig støttemekanisme. Mentorer og andre støttepersoner er vigtige referencepersoner i denne slags aktiviteter.

Husk, at det er vigtigt at involvere mentorerne fra starten. Brug tid på at opbygge tillid, og lær hinanden at kende ved at

tilbringe kvalitetstid sammen. Det skaber tryghed, så de unge tør række ud, hvis de har brug for støtte, eller hvis der opstår en nødsituation.

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskorpset: I kan ansøge om finansiering til udvidet mentorstøtte, dvs. til forberedelse, gennemførelse og opfølgning på skræddersyede aktiviteter. Tjek programguiden for [↘ Det Europæiske Solidaritetskorpset](#).

Generelt er det vigtigt i alle ungdomsprojekter, at de unge ved, hvordan de kan komme i kontakt med nøglepersoner i en krise eller nødsituation (f.eks. via en tilgængelig telefonliste).

Nogle deltagere kan have personlige assistenter med, så faktorer som indkvartering og assistentens rolle i projektet skal afklares. Dette bør også tænkes med i ansøgningen. Husk, at ikke alle personer med en personlig assistent ønsker at dele værelse med dem eller være sammen hele tiden. Men assistenten skal altid være i nærheden.

Læs mere om personlige assistenter ved ungdomsmøder i [↘ Putting support systems into place](#) (Chupina, K., 2020, in IJAB (red.), s. 27).

Det er en rigtig god idé at etablere strukturer for peer-support, så de unge kan støtte hinanden. Men vær opmærksom på, hvordan I gør det. Hvis I for eksempel lægger pres på unge uden handicap for at "hjælpe" unge med handicap, reproducerer I undertrykkende sociale strukturer, og det bliver en frustrerende oplevelse for alle.

"Jeg vidste jo ikke, hvordan man gjorde noget som helst, og jeg troede ikke på mig selv, så jeg tænkte, at jeg ikke kunne noget. Men der var så mange mennesker, der hjalp mig med at tro på mig selv, og bagefter vidste jeg, at jeg kan gøre alt, hvis jeg vil."

Deltager fra Tjekkiet i det internationale, inkluderende ungdomsudvekslingsprogram, Building Bridges.

Gruppedynamik

Det er ret almindeligt, at unge uden handicap aldrig har været i kontakt med unge med handicap. Sådanne møder kan i starten være præget af frygt og usikkerhed. Det kan være vigtigt at afsætte ekstra tid til **teambuildingaktiviteter** i de første dage af et arrangement (se [↘ s. 44](#)) – mere end man måske ville gøre i mere homogene grupper. Det skaber plads til, at alle kan lære hinanden at kende på et mere personligt niveau og engagere sig i meningsfuld interaktion. **Hold øje med gruppedynamikken**, og sørg for at fremme effektiv konflikthåndtering. Begge dele er afgørende for at gennemføre et vellykket arrangement og sikre, at gruppen er tilfreds med processen.

For at fremme positiv interaktion i gruppen kan I lave en **fælles aftale** med de unge eller de frivillige. Her kan I tage spørgsmål op som: "Hvad er vigtigt for mig, når vi omgås hinanden?" Tal med alle involverede om deres behov og ideer, og skriv ned, hvad I bliver enige om. I kan bruge en flipover og hænge papiret op et synligt sted i lokalet.

Da det måske ikke er alle, der kan læse, på grund af synshandicap eller læsevanskeligheder, kan det være en god idé at læse højt hver morgen, hvad I er blevet enige om. Hvis der opstår konflikter eller udfordringer, kan folk henvise til aftalen. Den kan også tilpasses undervejs. Aftaleprocessen giver plads til at lytte til hinandens bekymringer og udvikle empati.

Læs mere om denne proces

➤ **Group agreements** (Kreisau-Initiative, 2017, s. 92).

Sørg for, at de unge ved, **hvordan de kan bruge deres pauser på en meningsfuld måde**. Vis dem områder til fritidsaktiviteter som fx sportsfaciliteter eller grupperum. Stil brætspil, kreative materialer og sportsudstyr til rådighed, så de unge kan deltage på en god måde. Hvis de unge vil udforske området eller byen, så forbered en vejledning, eller hjælp dem med at finde tilgængelig transport og steder, de har adgang til.

Interaktion med mennesker med handicap og kroniske helbredsproblemer

REFLEKSION

Arbejder I inkluderende ift. mennesker med handicap? Hvad betyder det for jer? Hvordan kan I håndtere inklusion af mennesker med handicap i jeres projekter?

Desværre er det at interagere med mennesker med handicap eller kroniske helbredsproblemer ikke noget, som folk uden handicap oplever hver dag. De kan være nervøse for at gøre noget forkert eller blive for ivrige efter at hjælpe, selv når det ikke er

nødvendigt. Nogle gange går det så langt, at de træder ind i en andens personlige rum eller overskrider personlige grænser. Og selvfølgelig er der mange antagelser om handicap, der ofte hænger sammen med manglende interaktion og viden om samfundets strukturer og i visse tilfælde endda uvidenhed. Der er naturligvis retningslinjer, som kan hjælpe jer med at reflektere over jeres egen adfærd og handlinger, men det er vigtigt at understrege, at det ikke er mennesker med handicap, der har brug for disse retningslinjer.

I stedet bør vores **handlinger været styret af enkle grundregler for menneskelig adfærd**:

- Gør ikke noget overfor mennesker med handicap, som I ikke ville gøre overfor andre (som at æe dem på hovedet, røre uden grund osv.).
- Følg princippet **"Intet om os uden os"**. Sørg for, at mennesker med handicap aktivt deltager i beslutningsprocesser.
- Involver **mennesker med handicap i ledelsespositioner**, hvis de er interesserede. På den måde kan andre se deres styrker og ressourcer og måske begynde at sætte spørgsmålstegn ved deres egne holdninger og fordomme.
- **Antag aldrig noget, spørg altid først**. En lille forhindring betyder ikke nødvendigvis, at en person i kørestol har brug for hjælp. Mennesker med handicap klarer deres eget liv i et samfund, der ikke altid er inkluderende. Hvis de har brug for hjælp, vil de bede om det. Hvis I ser nogen kæmpe i en bestemt situation, kan I tilbyde hjælp og se, om det er nødvendigt.
- **Giv deltagerne positive rollemodeller**, de kan spejle sig i og lære af.

Sprog og kommunikation i inkluderende ungdomsprojekter

Brugen af **sprog og kommunikation** er afgørende og hænger tæt sammen med, hvor tilgængelig information er, og hvor vellykket deltagelsen bliver. Ud over det faktum, at et fælles sprog ikke kan tages for givet, kan sproglige færdigheder på modersmål og fremmedsprog variere meget i grupper med forskellige forudsætninger. Nogle unge kommunikerer måske ved hjælp af tegnsprog, piktogrammer eller andre alternative kommunikationsstrategier. Nogle tiltag, som visualisering af skriftligt indhold eller oversættelse af materialer, bør integreres i projektet fra starten for at reducere synlige og usynlige sprog- og kommunikationsbarrierer. Kommunikation mellem alle involverede skal understøttes aktivt.

I kender måske ikke deltageres kommunikationspræferencer fra starten. Nogle unge vil måske slet ikke fortælle, at der er noget, de ikke forstår. For at fremme kommunikationen i jeres ungdomsprojekt er der nogle strategier, I bør implementere og etablere fra starten.

En af strategierne er den **generelle brug af inkluderende kommunikation**. Arbejd på at forenkle informationen ved at bruge almindeligt eller letlæseligt sprog (Easy-to-Read, ETR), brug klare og enkle forklaringer, trin-for-trin-instruktioner, kropssprog, visualiseringer, gestik, billeder, symboler eller genstande for at gøre informationen tilgængelig for alle deltagere. Brug **visuel**

kommunikation, især ved at præsentere komplekse, abstrakte sammenhænge i en simpel grafisk form.

Lær mere om sprog og kommunikation i international, inkluderende læring i publikationen **Perspective: Inclusion** (Kreisau-Initiative, 2017).

En anden strategi er at bruge en **multisensorisk tilgang** til kommunikation. Hvis en sans er svækket eller mangler (f.eks. syn eller hørelse), kan informationen overføres gennem en anden sans. I kan for eksempel beskrive billeder mundtligt eller understøtte skriftlig kommunikation med billeder. Tekst og mundtlige beskeder, kombineret med symboler, farver og tegninger, er lettere at forstå, og der er ikke brug for at kunne læse. På den måde tilbyder I flere kanaler, der dækker mange af kommunikationsbehovene.

Og ... vær tålmodig. **Tjek altid, om alle har forstået informationen**. Hvis ikke, forklar det igen. Giv deltagerne nok tid til at tænke og stille spørgsmål.

Der findes nogle **generelle anbefalinger for kommunikation med personer med handicap**. De kan give jer en idé om, hvad I skal være opmærksom på. Men den bedste måde at lære deltageres kommunikationsbehov at kende på er ved at spørge dem. For at gøre det sjovere kan I bruge gruppeaktiviteter, hvor deltagerne lærer hinandens kommunikationspræferencer at kende, f.eks. multisensoriske in-

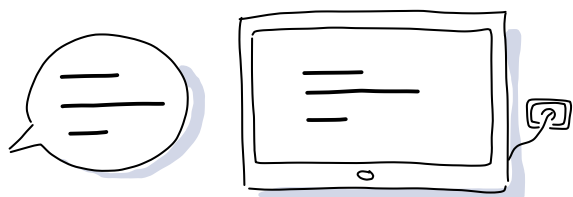
terviews mellem to personer, hvor opgaver skal udføres ved hjælp af tegnsprog, billeder, verbalt sprog osv.

Tag et kig på Faktaark 2.5 ↘ **10 key principles when communicating with people with disabilities** (Chupina, K., 2020, in IJAB (ed.), s. 27).

En vigtig måde at nedbryde kommunikationsbarrierer på og sikre, at alle har adgang til al information, er at inddrage **sprogformidling** (f.eks. personer, der er dygtige til at bruge letforståeligt sprog), **tegnsprogstolke eller skrivetolke** (hvor talte ord og andet lydindhold næsten samtidig nedfældes på tekst og vises på en skærm eller monitor).

Vær opmærksom på, at ligesom med det talte og skrevne sprog findes der **forskellige nationale tegnsprog og dialekter** rundt om i verden. Et internationalt tegnsprogssystem, der minder om amerikansk tegnsprog (ASL), er blevet udviklet, men I kan ikke tage for givet, at alle deltagere, der bruger tegnsprog, kan kommunikere på internationalt tegnsprog. I kan derfor få brug for forskellige tegnsprogstolke.

"Den største bekymring var kommunikationen, sproget. Jeg var bange for, at jeg ikke ville kunne tale med de andre. Heldigvis blev mine bekymringer hurtigt manet i jorden. Jeg forstod, at Building Bridges virkelig handler om at bygge bro i kommunikationen. Jeg begyndte at tale mere med de andre deltagere, og de forstod mig og hjalp mig også."

Deltager fra Polen i det inkluderende, internationale ungdomsudvekslingsprogram, Building Bridges.

Unge nævner ofte frygten for, at de ikke vil kunne kommunikere. Brug **sproganimation** og andre metoder og aktiviteter, hvor deltagerne kan **øve sig i nonverbal, verbal og alternative kommunikationsstrategier**. Det er en fantastisk mulighed for på en sjov måde at vise dem, at kommunikation ikke er så svært. Det vil aktivt fremme kommunikationen mellem deltagere og motivere dem til at udvikle deres egne kommunikationsstrategier, som de kan bruge indbyrdes.

Lær mere om ↘ **Language animation – the inclusive way** (IJAB (ed.), 2017).

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskors: I kan ansøge om inklusionsstøtte for at reducere kommunikationsbarrierer. Mere i kapitlet om Inklusionsstøtte i Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskors ↘ **s. 55.**

Men det er ikke kun selve kommunikationen, der er vigtig; det er også måden, den foregår på. **Sæt tonen for kommunikationen.** Brug et **positivt og inkluderende (ikke-diskriminerende) sprog**, som anerkender mangfoldighed; et sprog, der får folk til at føle sig velkomne og accepterede og giver dem en følelse af at høre til. I inkluderende sprog bruger man termer, der undgår eksklusion og stereotyper. Man fravælger beskrivende sprog, der fremstiller enkeltpersoner (eller grupper af men-

nesker) som mindre værdifulde, magtesløse osv. Vær opmærksom på, at det, I siger, har en effekt og påvirker, hvordan folk føler og handler. Som teammedlemmer bliver I hørt og lyttet til. Hvis I bruger sprog, der skildrer en person som hjælpeløs, afhængig af andre eller ynkelig, bliver dette billede givet videre til andre og påvirker deres opfattelse af personen. Så vær opmærksom på de ord og handlinger, I bruger, for de kan have stor betydning.

Inkluderende design af læringsprocessen

For at planlægge inkluderende læringsoplevelser er det vigtigt at anerkende, at ikke to deltagere er ens. Udover at man derved sikrer tilgængelige aktiviteter, udvides omfanget af inkluderende læring dynamisk til at imødekomme behov, der ikke kun opstår fra handicap, men også fra hele spektret af menneskelig mangfoldighed. **Opmærksomhed og empati er kerneværdier i inkluderende planlægning: Opmærksomhed på at genkende deltagerens forskelligheder og empati til at inkludere deres individuelle behov** i alt, hvad vi gør.

REFLEKSION

I har helt sikkert allerede haft mulighed for at udvikle programmer til forskellige projekter. Hvad ville I gøre anderledes, når I planlægger et inkluderende projekt?

Programmet for et inkluderende ungdomsprojekt

Et **gennemtænkt program** og **omhyggeligt udvalgte metoder** giver både jer og de unge tryghed og skaber en ramme for fælles handling. Det er vigtigt at finde en balance mellem arbejdstid, fritid, sjov og læring, og programmet bør planlægges **SAMMEN med de unge**, ikke kun FOR dem.

Husk dog, at **uforudsete situationer** er en del af enhver aktivitet. Så spørg jer selv, om jeres program er fleksibelt nok til at give mere tid, hvis det bliver nødvendigt. Generelt bør inkluderende aktiviteter

foregå i et **langsommere tempo**. Når der er folk med mange forskellige udfordringer, vil der være nogle, der bliver trætte hurtigere end andre eller har sværere ved at koncentrere sig – og de vil have brug for pauser. Sørg for, at I har indlagt nok pauser.

Da der ofte er mange forskellige aktiviteter planlagt, er det en god idé at **præsentere dagsprogrammet** i begyndelsen af dagen, da det giver tryghed og gør det lettere for deltagerne at orientere sig. Gentag dog regelmæssigt, hvad der skal ske næste gang, da det kan være svært for nogle at huske alle detaljer. Nogle har brug for **mere orientering** end andre og kan endda blive forvirrede, hvis det mangler. Sørg for, at I har faste programpunkter (se ritualer ↘ s. 45) for at sikre struktur og vejledning. **Forklar alt, hvad I gør**. Sørg for, at de unge altid ved, hvorfor tingene sker. For nogle er det nemmere at følge med, når de kender formålet med processen.

Refleksion og løbende evaluering giver de unge mulighed for at komme med ideer til forbedringer af aktiviteter eller til andre aktiviteter, de gerne vil have inkluderet. En evalueringsproces kan være ret abstrakt for nogle deltagere. Tilbyd refleksion eller debriefing lige efter en session eller aktivitet, så de har oplevelsen i frisk erindring. **Opsummér aktiviteter** eller læringsprocesser, og stil spørgsmål, der hjælper deltagerne med at reflektere over deres oplevelser. Sørg for, at der er et **trygt rum**, hvor de unge kan tale om deres bekymringer og behov (f.eks. evalueringsrunder). Ikke alle vil nødvendigvis føle sig trygge ved at tale i en gruppe (selv ikke i en lille gruppe).

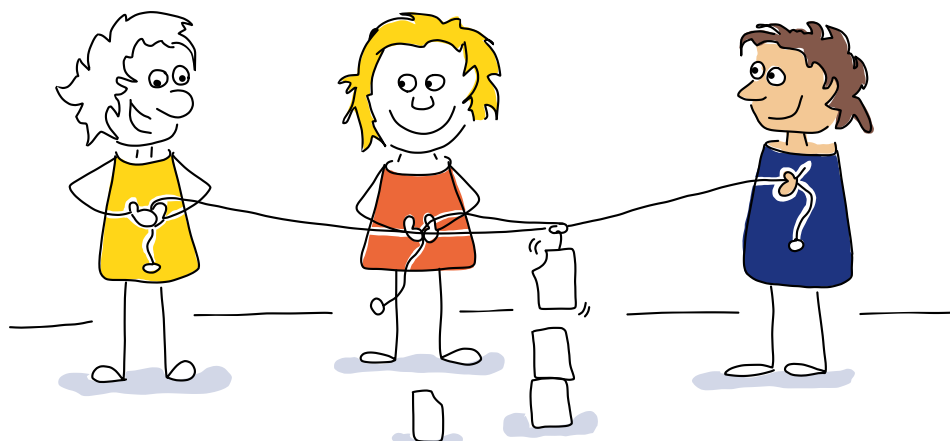
Informér de unge om muligheden for et personligt møde med teammedlemmerne, og sørg for, at de ved, **hvem de kan finde støtte hos**.

Aktiv deltagelse handler ikke kun om at dele ideer, men også om handling. Giv de unge ansvaret for at organisere og facilitere aktiviteter, så de kan dele deres viden og sætte deres evner i spil. Vær klar til at støtte dem. Husk dog på, at nogle deltagere måske ikke er vant til at træffe beslutninger selv eller tror, at deres meninger ikke betyder noget. Brug tid på at engagere dem. Sørg for at opmuntre dem (trin for trin!), lyt nøje og vigtigst af alt, vis dem, at deres ideer betyder noget ved at implementere dem, hvis det er muligt. Men husk: der er intet mere frustrerende og demotiverende end at blive bedt om at dele sine ideer, og så ... sker der ingenting. Hvis I **inddrager de unge i beslutningsprocessen**, skal I tage dem seriøst. Brug deres ideer til at forbedre jeres ungdomsprojekt, og hvis noget ikke er muligt, så vær tydelig, og forklar hvorfor.

For den inkluderende læringsproces er følgende programelementer vigtige:

➔ **Aktiviteter, der har til formål at styrke gruppen**, skaber fundamentet for gruppedynamikken og er vigtige for at give gruppen mulighed for at lære hinanden at kende og udvikle en følelse af at høre til. Sjove "icebreakers" og lær-hinanden-at-kende-aktiviteter bidrager til en positiv gruppestemning og fremmer et anerkendende og effektivt samarbejde mellem de unge. I inkluderende grupper kan disse processer tage længere tid, så det er vigtigt, at det tænkes ind i planlægningen.

➔ **"Energisers"** løfter gruppens energiniveau og stimulerer koncentrationen. Når I bruger dem, så tal om **aktiviteter eller metoder** i stedet for spil. Nogle aldersgrupper kan have en forudfattet mening om, at spil kun er for børn. For nogle unge kan disse øvelser virke fjollede, og det kan være sværere for dem at overvinde deres personlige barrierer for at deltage. Det er altid en god idé, når rollemodeller som gruppeledere og teammedlemmerne deltager i aktiviteterne og tager del i sjov og leg.

Leder I efter inkluderende "energisers"? I kan finde idéer i ➤ **Game-Creator: DIY** (N/A).

➤ **"Language animation"** (➤ s. 41)

hjælper deltagerne med at overvinde sprogbarrierer og styrker kommunikationen og samarbejdet. Da kommunikative præferencer varierer i inkluderende grupper, kan disse lege bruges til at udforske dem. Deltagerne kan forbedre deres nonverbale kommunikationsstrategier eller lære at sige ord og sætninger som "Tak" eller "Hvordan har du det?" på tegnsprog. Eller har I prøvet at udforske dyrelyde på forskellige sprog? Det kan være rigtig sjovt!

- At **arbejde med læringsmål** (se Pathway-metoden ➤ s. 27) hjælper de unge med at forstå deres læringsprocesser og reflektere over dem. Et anbefalet værktøj er Youthpass, som inviterer deltagerne til at være del af en proces, hvor de bliver mere bevidste om deres egne læringsprocesser, definerer læringsretninger og reflekterer over læringsudbyttet.

Udforsk mulighederne med ➤ **Youthpass** (Youthpass, N/A) som et værktøj til at anerkende og dokumentere læringsprocesser og resultater.

- Tal med de unge om, hvad de gerne vil lære af projektet. Start allerede i begyndelsen af et arrangement (eller endda under forberedelsen) med at spørge dem om deres forventninger og læringsmål. Brug refleksion og daglige evalueringer til at fremhæve vigtige læringsmomenter og overvej de næste skridt. Forbered jer sammen med partnere på at følge de unge gennem denne proces også efter projektet. Vær dog opmærksom på, at denne proces kan virke meget abstrakt for nogle unge. Giv dem vejledning (individuelt, hvis nødvendigt og muligt), og stil specifikke spørgsmål. Lyt nøje, og opsummer med egne ord for at sikre, at I har forstået, hvad de mente. I kan introducere en forberedt dagbog med ledende spørgsmål om programmet, så deres tanker og ideer bliver **dokumenteret på en holdbar måde**.

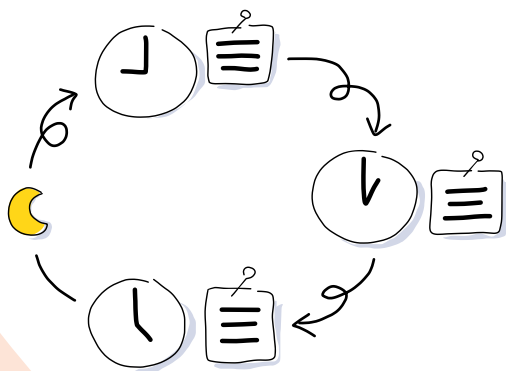
- Glem ikke at lægge **pauser** ind i programmet, så de unge har tid til afslapning og refleksion. Her lærer de unge ofte meget af stor værdi i uformelle rammer.

Rutiner gennem ritualer

(Gruppe)ritualer skaber rutine i et projekt. Det er faste og gentagne aktiviteter, som er særligt vigtige for unge (især de, der har psykiske eller intellektuelle udfordringer), der har brug for anvisninger og struktur for at føle sig trygge og afslappede. Ritualer fremmer sammenhold, en følelse af at høre til og sikkerhed, og vigtigst af alt giver de et fast holdepunkt.

Ideer til gruppens ritualer:

- Morgensamling er en god rutine at starte dagen med. Den bør ligge på samme tidspunkt og sted hver morgen og følge den samme struktur. **På den måde ved alle, hvor de skal gå hen, og hvad der sker som det første efter morgenmaden.** Morgensamling kan indeholde følgende elementer: en fælles sang, en "energiser", en orienteringssession, hvor **dagens program præsenteres**, og en runde, hvor de unge kan dele, hvordan de har det, og hvad der fylder hos dem.
- Eftermiddagsaktiviteter kan finde sted på forskellige steder, men en anden god rutine er **altid at mødes på et aftalt sted (f.eks. et bestemt lokale) efter en pause.** De unge kan selv finde derhen, og de vil ikke fare vild, når de leder efter lokalerne (mindre stress og frustration). En hurtig "energiser" og en påmindelse om, hvad der sker nu, og så kan gruppen følges ad videre, eller nogen kan blive fuldt af et teammedlem.
- **Daglig evaluering** (for eksempel altid før aftensmad) er et vigtigt ritual for **at afslutte dagen.** Igen er det en god idé altid at gennemføre den på samme tid og sted hver dag.

Metoder i inkluderende ungdomsprojekter

REFLEKSION

Tænk på en af dine yndlingsmetoder. Ville den fungere med en mangfoldig gruppe? Hvor ser du udfordringer? Har du ideer til, hvad du kunne ændre for at sikre, at metoden stadig fungerer og leder frem til de rette mål?

I har sikkert allerede fået nogle gode ideer, for det er jo det, vi gør: Vi tilpasser metoder til nye kontekster, behov og grupsituationer hele tiden. Vi tilføjer eller ændrer små elementer, så metoden fungerer bedre med den specifikke gruppe, vi står overfor. Inkluderende metoder udvikles på samme måde. **I behøver ikke opfinde den dybe tallerken.** I kan fortsætte med at bruge jeres favoritmetoder og -tilgange. Forskellen er, at der nogle gange er brug for mere kreativitet, tilpasning og forenkling i forhold til deltagerens handicap, behov og muligheder.

Det er vigtigt at udvikle metoder, der **appellerer til forskellige sanser og evner** og skaber helhedsorienterede læringsprocesser. På den måde vil folk, der **lærer på forskellige måder**, altid finde noget, der engagerer dem. Tilpas metoderne, så de giver de unge mulighed for at **bruge og vise deres styrker** og evner og dermed bryde med den irrationelle antagelse om, at de er i underskud. Inkluderende tilgange fokuserer på individets kunnen og talenter. Måske er der én, der er særligt god til at

tegne eller synge. Gruppeopgaver, hvor forskellige styrker og evner er nødvendige, kan nogle gange bringe forskellige deltagere i fokus og føre til anerkendelse og øget selvtillid. Selvfølgelig er det vigtigt at finde et fælles udgangspunkt for en gruppeproces. Men vær ikke bange for at gøre **forskelle synlige, så mangfoldighed kan ses som noget positivt.**

"En stor fordel for os alle var, at vi alle var uden for vores komfortzone... Her i projektet skulle jeg gøre ting, som jeg aldrig havde gjort før, sammen med mennesker, jeg ikke kendte... Men folk ville gerne eksperimentere, finde ting, de kunne gøre for at komme ud af deres komfortzone..."

Deltager fra Grækenland i det inkluderende projekt ↘ The Mask (Dadanides, 2018).

Der er mange måder at nå et mål på, og i inkluderende rammer behøver alle ikke at gøre tingene på samme måde. Tilbyd forskellige muligheder – nogle foretrækker måske at skrive, mens andre hellere vil tegne eller danse – så de unge kan nå målet på den måde, der passer bedst til dem. At kunne vælge sin egen metode styrker følelsen af empowerment. Hvis der tilbydes forskellige aktiviteter, så **skab plads til, at deltagerne kan afprøve dem** i praksis fremfor kun at forklare dem (for eksempel i "teaser-workshops" i starten af programmet). Ikke alle kan visualisere aktiviteter, men ved at prøve dem af kan de unge bedre få et indtryk af, hvad der passer dem, og lettere beslutte, hvad de vil deltage i. **Skift gerne mellem forskel-**

lige rammer for at skabe variation og inspiration. Tilbyd aktiviteter både i små og store grupper samt individuelle opgaver, da nogle føler sig mere trygge i mindre grupper og har lettere ved at håndtere situationen dér.

Slutfasen af et inkluderende projekt

Slutfasen af et projekt er en **vigtig overgangsperiode**, hvor broen bygges mellem projektet og de unges tilbagevenden til deres "almindelige" liv. Denne fase er ofte præget af stærke følelser, især når der er blevet skabt venskaber og tætte relationer. Nogle unge kan komme fra udfordrende hjemmemiljøer eller bo på institutioner med stramme strukturer og regler, hvilket kan gøre tanken om at vende tilbage svær for dem. Andre føler måske allerede, at de har gennemgået en personlig forandring og står over for svære beslutninger om deres næste skridt i udviklingen. Derfor er det afgørende at planlægge denne fase grundigt og gennemføre aktiviteter, der styrker de unge og giver dem positive oplevelser med hjem.

Her er nogle ideer, der styrke slutfasen i et inkluderende ungdomsprojekt:

- En **afsluttende aktivitet** (fx en forestilling eller en udstilling) er et effektivt redskab til empowerment. Hver enkelt deltager inviteres til at dele deres personlige præstationer som en del af læreprocessen. Det er et øjeblik fyldt med spænding og positive følelser. Mennesker med handicap, der ofte

ikke oplever meget anerkendelse fra jævnaldrende uden handicap, føler sig værdsatte og som en del af fællesskabet. For unge uden handicap kan det være et skridt videre mod at ændre deres perspektiver og holdninger til mennesker med handicap.

- Europæiske læringsaktiviteter bør have en **holdbar, langsigtet indflydelse** på de unges liv, så det er også vigtigt at se fremad, når man arbejder med deres **personlige udvikling** (Pathway-metoden ➤ s. 27). Denne lidt abstrakte proces kan være nemmere for nogle end for andre. **Gør processen mere overskuelig** ved at tilbyde vejledende spørgsmål og eksempler.
- Den afsluttende evaluering er et vigtigt farvelritual, der giver folk mulighed for at sige farvel og tage afsked på en positiv måde. Det at dele følelser og tanker, høre hvad andre tænker på og blive overrasket og rørt over andres ord er uvurderligt. Vælg metoder, der engagerer alle. En skriftlig evaluering er måske ikke det bedste valg, hvis nogle i gruppen har svært ved at skrive. Støt processen med en samling positive billeder, oversættelser eller kreative metoder.

I kan finde ideer i ➤ **Evaluation metoder** (SALTO-YOUTH, 2014, s. 115).

- Alle deltagere i europæiske ungdomsprojekter har ret til at modtage et ➤ **Youthpass**. Youthpass fungerer både som et certifikat og en proces, der hjælper deltagerne med at reflektere over og blive bevidste om deres læringsrejse og udvikling un-

der deltagelsen i et europæisk ungdomsprojekt. Certifikatet anerkender deltagernes læringsresultater ved at inkludere deres egen selvevaluering i det officielle dokument, hvilket understreger, at deres deltagelse i projekterne har været en læringsoplevelse. Denne formelle anerkendelse giver unge med handicap mulighed for at fremvise deres erhvervede kompetencer overfor organisationer, potentielle arbejdsgivere og jobkonsulenter. For at understrege betydningen af denne anerkendelse kan I overveje at uddele certifikatet ved en festlig ceremoni.

Vil I vide mere om Youthpass:
➤ **Youthpass Unfolded – also for Inclusion Groups** (SALTO-YOUTH, 2016).

"Hvorfor lykkedes det os at se dette som en fantastisk oplevelse? ... Vi samarbejdede på en helt ekstraordinær måde. Vi vidste, hvad udfordringerne kunne være, før vi kom derhen, og vi var fast besluttet på at overvinde dem alle. Dermed skete der noget endnu mere fantastisk og uventet. Ægte venner. Mennesker, der inspirerede mig. Mennesker, der gjorde mig glad. Mennesker, som får mig til at føle, at jeg har kendt dem i årtier, selvom jeg kun har kendt dem i seks eller syv dage."

Deltager og filminstruktør med handicap fra Grækenland i det inkluderende projekt ➤ The Mask (Dadanides, 2018).

Risikostyring

For at sikre gode oplevelser under et ungdomsprojekt er det vigtigt at lave en handleplan for risikostyring på forhånd, så man er godt forberedt på mulige udfordringer. Og selv da kan ting stadig gå galt. Men det er okay. Tag det skridt for skridt! Det vigtigste er at **skabe et trygt og tillidsfuldt miljø**, hvor det er **accepteret at lære af sine fejl**, og hvor fejl ses som en del af læringsprocessen. Og hvis tingene ikke går som planlagt, kan I finde nye løsninger sammen.

Plan for risikostyring

Processen med at lave en plan for risikostyring hjælper jer til at identificere de mulige risici og problemer, der kan opstå under projektet, og forberede jer på det uventede. Det er et vigtigt værktøj, der gør det muligt for jer og jeres team at reagere hurtigt og sikre de unges sikkerhed og sundhed. Drøft med teamet og de unge, hvilke **misforståelser, fejl eller uheld** der kan ske. Overvej projektets generelle rammer, planlagte aktiviteter, rejseaktiviteter, de unges sikkerhed og sundhed, lokationen for projektet eller det frivillige arbejde, de individuelle behov hos de involverede, interkulturelle konflikter eller situationer med diskrimination osv. Vurdér derefter, hvor stor risikoen er, og beslut, hvilket risikoniveau der er acceptabelt. **Fokusér på forebyggelse.** Men hav en plan B klar, hvis der opstår en uheldig situation. Udpeg ansvarlige personer, og lav strategier, så alle ved, hvad de skal gøre. Og glem ikke at evaluere jeres risikostyringsplan under

gennemførelsen af projektet, da projekter er **dynamiske og kræver løbende tilpasning.**

Som inspiration kan I finde eksempler og en skabelon i **Risk Assessment** (SALTO-YOUTH, 2006, s. 53).

Risikostyring – de unge

Potentielle konflikter, misforståelser og diskriminerende eller ekskluderende adfærd mindskes, når de unge føler sig som en del af fællesskabet og har medejerskab over projektets forløb. Men naturligvis kan disse udfordringer stadig opstå. De kan ske når som helst, og årsagerne kan være mange og varierende, både forudsigelige og uforudsigelige. Det er derfor vigtigt at være opmærksom og fleksibel.

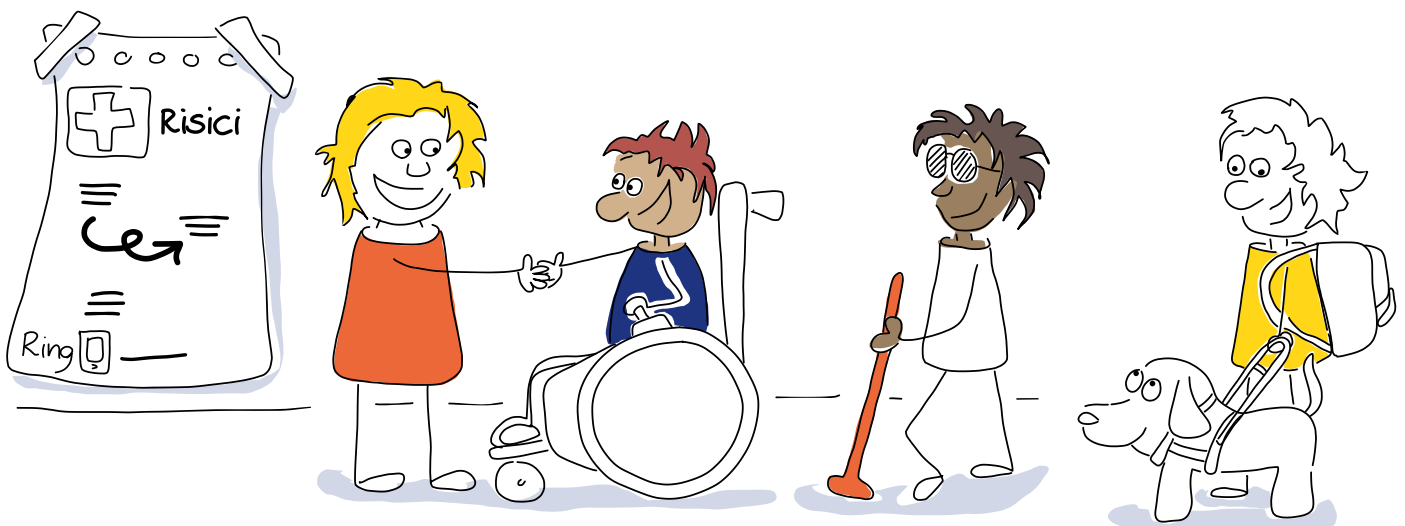
Enhver forstyrrelse skal håndteres hurtigt og genneskueligt. Vær forberedt på situationer, hvor det kan blive nødvendigt at justere programmet for at imødekomme udfordringerne. Dog er det ikke alle problemer, der er synlige. Løbende evalueringer og samtaler, hvor de unge kan tale fortroligt, kan være med til at identificere sådanne problemer, så der kan findes passende løsninger.

At udarbejde en **(gruppe)aftale** (se **s. 38**) kan være et effektivt redskab til konfliktløsning. Start en åben dialog, og sørg for at opfordre de unge til at udtrykke, hvad der er vigtigt for dem i samspillet med hinanden. Dette giver dem mulighed for at reflektere over deres egne behov,

samtidig med at de lytter til andres ønsker og udvikler empati. I konfliktsituationer kan gruppeaftalen fungere som et værdifuldt referencepunkt.

Der kan opstå **bekymringer og usikkerhed** i grupper med forskellige grader af handicap. For eksempel kan visse adfærdsmønstre som impulsivitet eller kort opmærksomhedsspænd (mulige symptomer hos unge med neurologiske udviklingsforstyrrelser som ADHD eller Trisomi 21/Downs syndrom) føre til irritation eller et behov for at trække sig fra gruppen. Normalt bliver dette synligt på et eller andet tidspunkt. Forsøg at identificere sådanne situationer, før de løber løbsk. Tit kan en åben og ærlig samtale hurtigt løse sådanne problemer.

Nogle gange kan I opleve, at deltagere ikke ønsker **fysisk kontakt** med mennesker med fysiske eller multiple handicap og udtrykker dette på en måde, der kan såre den anden. Det er vigtigt at forebygge denne slags oplevelser. Det kan være en god idé i starten at undgå aktiviteter, der involverer fysisk kontakt, så de unge får tid til at tilpasse sig og lære hinanden at kende på et personligt plan først. I kan også bruge jer selv som rollemodeller. Den måde, I interagerer med deltagerne i jeres gruppe på, sender et vigtigt signal til deltagerne.

Risikostyring – teamet

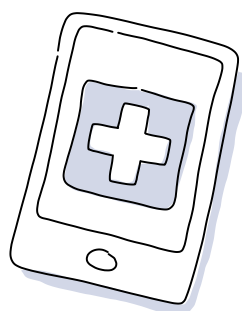
- Brief teamet om risikostyring. Sørg for, at teamet kender risikostyringsplanen samt sikkerhedsprocedurerne og forholdene på stedet. **Definér klare ansvarsområder**, og forklar handlingsplanerne, så alle ved, hvad de skal gøre, eller hvem de skal kontakte i tilfælde af en nødsituation eller en vanskelig situation.
- Del telefonlister ud med **vigtige numre til nødopkald** samt numre til gruppelederne og andre teammedlemmer.
- Hvert teammedlem spiller hver især en unik rolle i projektet. De opbygger individuelle relationer med de unge og får indblik i forskellige situationer undervejs. Deres perspektiver og tilgange er derfor vigtige, da ingen kan være til stede overalt. Gør jeres team opmærksom på dette. **Tag hånd om eventuelle usikkerheder, og diskutér potentielle svære situationer samt mulige skridt på forhånd**, så teamet er bedre forberedt.
- Involver hele teamet i en proces, hvor de ikke blot forstår, men også lærer at anvende **ungdomsarbejdets værdier** i praksis.
- Sørg desuden for, at **gruppelederne har alle nødvendige oplysninger om deltagerne**, og brief teamet om relevante emner som madallergier, epilepsi (relevant, hvis der anvendes strobelys eller flimrende lys), medicin samt situationer, der kan udløse reaktioner. Gruppelederne bør også

have kontaktoplysninger til deltagerne familier, så de kan ringe til dem i en nødsituation.

- Opbyg et tillidsfuldt forhold mellem alle involverede, så I kan **støtte hinanden** i kritiske eller svære situationer.
- Planlæg en **regelmæssig (daglig) evalueringsrunde** med teamet. Sådanne processer kan gøre udfordringer og problemer synlige og forhindre, at tingene går galt. Og som et team har I fordel af at kunne finde løsninger sammen, så I hurtigt kan reagere og foretage nødvendige justeringer.
- Tal med teamet om **de unges sikkerhed**. Skab opmærksomhed om beskyttelse af børn og upassende adfærd (at nogen stemples negativt, diskrimination, eksklusion osv.) samt behovet for at modvirke sådan adfærd.
- Gør teamet opmærksom på, hvordan man **genkender diskriminerende adfærd**, og tilbyd træning i, hvordan de bedst kan håndtere det.

➤ **Guidelines for good practice. Young person safety and youth exchange programmes** (Léargas, 2004) giver værdifuld information om sikkerheden for unge på ungdomsudvekslinger.

Opfølgning

Ungdomsprojekter slutter ikke, når I vinker farvel til de unge. Meget af læringen sker faktisk efter et arrangement, når alle er kommet hjem og har haft lidt tid og ro til at fordøje alle oplevelserne.

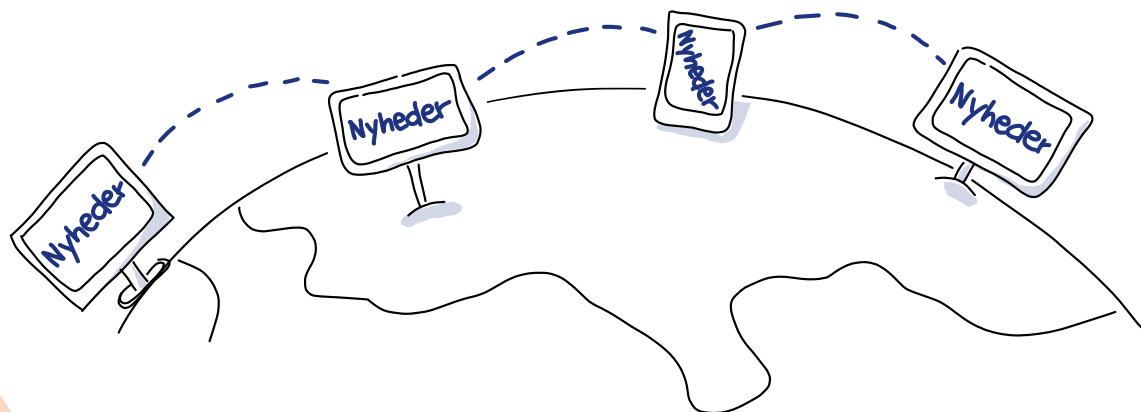
Opfølgningen er en vigtig del af evaluering og monitorering af projektet, bæredygtig projektplanlægning, udvikling af kvalitet i ungdomsarbejde og fortsat støtte til de unge. **Sæt i opfølgningen særligt fokus på aspekter, der vedrører inklusion, mangfoldighed og deltagelse af unge med begrænsede muligheder i jeres projekt.**

Her er nogle eksempler på, hvordan opfølgningen kan påvirke inklusionen i jeres projekter samt hos de implicerede personer:

- Invitér **projektteamet** til at reflektere over deres erfaringer med at arbejde med grupper med forskellige funktionsniveauer. Det er et vigtigt skridt for dem at udvikle sig og lære af hinan-

dens oplevelser. Tal om udfordringerne såvel som succeserne, og invitér teammedlemmerne til at dele deres synspunkter og lignende oplevelser, de har haft. Hvad lærte de, og hvad ville de gøre anderledes næste gang for at være mere inkluderende og opmærksomme på mangfoldighed? Spørg, hvad I kunne gøre anderledes for at forbedre kvaliteten af deres arbejde. Sørg for at opfordre dem til at deltage i relevante træningsforløb for at udvikle sig.

- **Gruppeledere** er ofte professionelle, der arbejder med deltagerne hjemme. Under inkluderende ungdomsprojekter observerer de de unge, mens de agerer i et nyt miljø. Da de kan se processen udefra, bliver de ofte positivt overraskede over, hvad de ser. Sørg for at opfordre dem til at reflektere over disse nye perspektiver, da de **kan have stor betydning for deres professionelle tilgang**. Indsaml deres feedback og råd til den langsigtede udvikling af jeres inkluderende projekt, da de har specifik viden om deltagerne.

➤ Evaluér projektet med jeres **tværsektorielle partnernetværk**, og inddrag den feedback, I har modtaget fra deltagere, teammedlemmer og gruppeledere. Hvad har I lært af feedbacken? Tag et kig på de mål, I satte for projektet. Er I tilfredse med samarbejdet i partnernetværket? Skal I invitere nye partnere ind – måske nogle, der arbejder med specifikke målgrupper? Har I nået nye målgrupper, og var projektet så mangfoldigt, som I havde forventet? Overvej også, om det var nemt at nå ud til potentielle deltagere, eller om I skal forbedre jeres kommunikationsmaterialer og strategier for at udvide jeres rækkevidde. Hvad har I lært, og hvilke ændringer vil I implementere for at styrke jeres fremtidige projekter i forhold til inklusion og mangfoldighed? Sørg for at dokumentere resultaterne af jeres diskussion til brug i det næste inkluderende projekt, I planlægger.

Spred budskabet!

Aktiviteter, der øger synligheden, formidlingen og anvendelsen af jeres inkluderende projekt og dets resultater og succeser, er afgørende for at nå et bredere publikum udover deltagerne og for at sikre en varig effekt på inkluderende europæisk ungdomsarbejde. Ved at anvende forskellige formidlingsstrategier kan I dele projektets resultater, den opnåede viden og bemærkelsesværdige oplevelser, hvilket kan inspirere andre til fremtidige aktiviteter og engagement. **At sprede jeres projekts resultater er også et stærkt værktøj til at fremme inklusion og mangfoldighed.** Ideer til formidling af projektet:

➤ Planlæg en formidlingsstrategi i samarbejde med jeres partnere **allerede i forberedelsesfasen**, så I kan sætte gang i aktiviteterne, mens projektet stadig kører. Overvej holdninger og krav fra alle involverede parter, og tænk nøje over, **hvad I ønsker at kommunikere** gennem jeres aktiviteter, hvorfor det er vigtigt, og **hvem jeres målgruppe er** – særligt i forhold til inklusion og mangfoldighed.

➤ **Del jeres resultater, erfaringer, metoder og gode praksisser** fra inkluderende projekter for at **fremme inklusion og mangfoldighed** og **inspirere** andre ungdomsorganisationer og ungdomsvejledere med jeres inkluderende ungdomsarbejde. Spred resultaterne gennem alle relevante partnernetværk, eksisterende grupper på sociale medier eller onlineplatforme som SALTO-YOUTH Toolbox eller Erasmus+ Project Results Platform. Ræk ud til handicapfællesskaber for at gøre opmærksom på jeres ungdomsprojekt og inkluderende internationale ungdomsarbejde.

➤ Gør jeres formidlingsmaterialer tilgængelige. På den måde viser I en ægte inkluderende tilgang. Samtidig skaber I muligheden for at nå nye målgrupper med jeres projekts resultater. På denne måde kan I finde nye relevante partnere samt interesserede unge.

➤ **Unge mennesker er vigtige ambassadører for internationale projekter.** Involver dem, så de kan fortælle deres historier, dele deres oplevelser og **informere jævnaldrende** om mulighederne inden for Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorps. Invitér

dem til at skrive en artikel til organisationens nyhedsbrev eller til at arrangere et event i organisationen eller lokalsamfundet med støtte fra projekts partnere.

Hjemkomsten

Når de unge vender hjem, kan de opleve, at de oplevelser og læringsprocesser, de har været igennem i forbindelse med projektet, har forandret dem. Derfor kan de **opleve udfordringer med at finde deres plads** i vennegruppen eller familien igen. Denne tilpasning kan **kræve ekstra personlig støtte**. De kan også have behov for at bearbejde de mange indtryk, og det er ikke sikkert, at de har nogen i deres nærmiljø at dele deres tanker med. Derfor er det vigtigt allerede i **forberedelsesfasen** at drøfte, hvordan man kan tilbyde støtte. Dette understreger, at støtten er en væsentlig del af hele processen og kræver forberedelse. Sørg for at udveksle erfaringer, så både partnere og gruppeledere kan udvikle effektive støttestrategier.

Sørg for, at de unge har nøglepersoner, de føler sig trygge ved at henvende sig til. Overvej metoder eller coachingstrategier, der kan **støtte dem i at håndtere omstillingen** på en positiv måde. Hvis de unge selv ønsker det, kan deres netværk, som familie, venner eller andre fortrolige, inddrages for at gøre processen så inkluderende som muligt.

Vejled de unge i, hvordan de kan bruge deres nye færdigheder, viden og perspektiver til at deltage i sociale aktiviteter, ungdomsarbejde eller **blive engageret** i deres lokalsamfund. Lav en oversigt over lokale grupper og aktiviteter samt andre muligheder som **↘ EuroPeers-net-**

værket. Introducér dem til andre muligheder som Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorpss tilbyder, såsom **↘ Youth Participation Activities** eller **↘ Solidaritetsprojekter**.

Find ideer til aktiv ungdomsinddragelse i **↘ DARE Youth Peer Support Model** (DARE DisAble the barRiErs, 2020, s. 17).

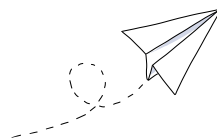
"Jeg var lige ved at droppe ud af skolen. Så var jeg heldig, at en lokal organisation inviterede mig på en ungdomsudveksling i Polen. Det var første gang, jeg skulle til udlandet. Mit engelsk var ret dårligt, og jeg var meget genert og havde det virkelig svært i starten... men til sidst havde jeg slet ikke lyst til at tage hjem, og vi græd alle sammen. På en eller anden måde ændrede det her mig fuldstændig, og da jeg fandt ud af, at jeg kunne komme afsted igen næste sommer, begyndte jeg virkelig at gå op i skolen, og jeg fik mega meget hjælp fra ungdomsvejlederne i den organisation, jeg var taget afsted med. Nu er mit engelsk blevet meget bedre, og jeg er sikker på, at jeg afslutter skolen i år. De her oplevelser har virkelig ændret mit liv."

Deltager med begrænsede muligheder fra Estland i det internationale, inkluderende ungdomsprojekt, Building Bridges.

Støtte til inklusion i Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorps

Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorps tilbyder **ekstra finansiering til inklusion**, da inklusion og mangfoldighed er højt prioriteret i begge programmer. Selvom nogle muligheder allerede er blevet nævnt i tidligere kapitler, finder I her en opsummering, som giver et hurtigt overblik over de forskellige muligheder.

Husk, at inklusion skal tænkes ind i projektstyringen fra starten for at nedbryde deltagelsesbarrierer effektivt. Det gælder også budgettet. Det er vigtigt at **planlægge de ekstra omkostninger, der kan opstå, allerede når I udfylder ansøgningen**. Overvej, om der er behov for ekstra gruppeledere, ledsagere eller andre, der skal involveres, og sørg for at inkludere dem i ansøgningen.

VIGTIGT

Selvfølgelig er det ikke altid muligt at forudse alle inklusionsrelaterede behov fra begyndelsen, da nogle behov og omkostninger først viser sig, når I har en klar idé om, hvem der deltager i projektet. For at ansøge om inklusionsstøtte i Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorps er det dog vigtigt at angive potentielle behov så præcist som muligt allerede i ansøgningsfasen. Har I en akkreditering i Erasmus+ eller et Lead Quality Label i Det Europæiske Solidaritetskorps, kan I anmode om yderligere økonomisk støtte til inklusion på et senere tidspunkt i projektet (se nedenfor). For individuelle projektansøgninger i Erasmus+ eller

solidaritetsprojekter er det dog ikke muligt at søge ekstra midler efter ansøgningsfasen, selvom der opstår uforudsete behov.

Sørg derfor for at indsamle så mange oplysninger som muligt, og anslå omkostningerne så præcist som muligt, især når det kommer til handicapinklusion, hvis I planlægger at inddrage unge med handicap. Er I i tvivl om, hvilke omkostninger der kan opstå, eller hvordan I ansøger om inklusionsstøtte, kan I altid kontakte jeres nationale agentur for rådgivning.

Økonomisk støtte til inklusion

I alle programmer under Key Action 1 i Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorps er det muligt at få dækket omkostninger, der knytter sig til individuelle behov hos unge med handicap. Eksempler på sådanne omkostninger kan være: udgifter til at fjerne fysiske eller kommunikative barrierer, som f.eks. en handicapvenlig bus til en udflugt eller tegnsprogstolkning, udgifter til en personlig assistent, leje af hjælpemidler, specialiserede rejseartikler, ekstra lægehjælp, forsikringsudgifter, der er nødvendige for projektet, omkostninger til forberedende planlægningsbesøg, udgifter til kontakt med svært tilgængelige grupper, som unge i NEET-situationer (ikke i uddannelse, beskæftigelse eller praktik) eller unge i landdistrikter, samt finansiering af tiltag for at nå disse målgrupper eller skabe tilgængelige projektmaterialer osv.

Alle programmer benytter sig af stort set den samme finansieringsmodel:

- **Inklusionsstøtte baseret på enhedsomkostninger:** For hver deltager med begrænsede muligheder (bortset fra gruppeledere, ledsagere og facilitatorer) kan I ansøge om ekstra finansiering baseret på enhedsomkostninger. Denne mulighed er dog ikke tilgængelig for Solidaritetsprojekter, mens det for Youth Participation Activities kun er muligt, hvis der inkluderes rejser i projektet. I Frivilligprojekter i Det Europæiske Solidaritetskorps skal støtten være relateret til forberedelse, implementering og opfølgning af skræddersyede aktiviteter, der støtter unge med begrænsede muligheder i deres deltagelse.
- **Inklusionsstøtte baseret på faktiske omkostninger (Erasmus+) / Ekstraordinære omkostninger (Det Europæiske Solidaritetskorps):**
 - ➔ Hvis I har højere inklusionsrelaterede udgifter, kan I i **Erasmus+** ansøge om 100 % dækning af disse

omkostninger, hvis de er direkte relateret til deltagernes behov (inklusive gruppeledere og facilitatorer) samt deres ledsagere. Dette omfatter bl.a. begrundede rejse- og opholdsudgifter, hvis der ikke er søgt om støtte til disse udgifter via de almindelige budgetkategorier som "Rejse" og "Individuel støtte". Alle udgifter skal begrundes af ansøgeren og godkendes af det nationale agentur. Hvis godkendt, vil udgifterne blive dækket som faktiske omkostninger, og relevante dokumenter skal vedlægges den afsluttende rapport.

- ➔ I **Det Europæiske Solidaritetskorps' Frivilligprojekter** kan I ansøge om 100 % dækning af omkostninger relateret til nødvendige ændringer eller investeringer i fysiske hjælpemidler, herunder ledsagere. Disse omkostninger kan også være forbundet med en styrket mentorordning og kan erstatte inklusionsstøtten baseret på enhedsomkostninger, hvis denne ikke dækker mindst 80 % af de faktiske udgifter.

➔ **Inklusionsstøtte ved supplerende ansøgning:** Hvis I er akkrediteret i Erasmus+ eller har et Lead Quality Label under Det Europæiske Solidaritetskorps, har I mulighed for at **søge om ekstra inklusionsstøtte baseret på reelle omkostninger under selve projektets forløb**. Hvis I f.eks. opdager, at omkostningerne til de unges individuelle behov er meget højere end forventet (f.eks. hvis en person med en kronisk helbredstilstand har brug for ekstra støtte under projektet, eller hvis en døv person deltager, og I derfor har brug for tegnsprogstolkning), kan I ansøge om dækning af disse udgifter op til 12 måneder efter projektets start. For Det Europæiske Solidaritetskorps gælder denne mulighed dog kun, hvis udgifterne til inklusionsstøtten er høje nok til at kunne tildeles som "Inklusionsstøtte baseret på faktiske omkostninger" (se ovenfor).

Specifikke muligheder for implementering: forskellige formater til forskellige projekter

Erasmus+ Ungdomsudvekslinger

➔ **Korte projekter (5-21 dage):** Disse projekter giver en tryk ramme for unge, der skal gøre sig internationale erfaringer for første gang. De unge deltager i grupper sammen med andre unge fra deres egen organisation. Aktiviteten kan finde sted lokalt eller i udlandet.

➔ **Mindre deltagerantal:** Ved ungdomsudvekslinger, hvor der udelukkende deltager unge med begrænsede muligheder, er minimumsantallet af deltagere på tværs af landegrænser reduceret til 10.

➔ **Forberedende besøg (se ↘ s. 21):**

Disse besøg er med til at sikre, at aktiviteterne bliver af høj kvalitet ved at lette planlægning og forberedelse. Når unge med begrænsede muligheder deltager i projektet, kan et forberedende besøg være med til at sikre, at deres individuelle behov bliver tænkt ind fra starten. En repræsentant for de unge med begrænsede muligheder kan deltage i besøget og være med til at sikre, at de unges behov bliver en del af aktivitetsdesignet. Et forberedende besøg finansieres på basis af enhedsomkostninger, og skal godkendes på linje med resten af projektet.

Det Europæiske Solidaritetskorps Frivilligprojekter

➔ **Kortvarige perioder som individuel frivillig (2 uger til 2 måneder):** Dette giver en let tilgængelig start for unge med begrænsede muligheder og mulighed for at fortsætte med langvarig, individuel frivillighed (op til 12 måneder) bagefter. I særlige tilfælde kan individuelle frivillige projekter også finde sted i deltagerens eget land for at lette og opmuntre deltagelsen af unge med færre muligheder.

➔ **Frivilligt arbejde i grupper:** Disse aktiviteter giver deltagerne mulighed for at arbejde som frivillige i grupper i en periode på 2 uger til 2 måneder. Dette skaber en tryk ramme for de første frivillighedsoplevelser. Unge kan f.eks. deltage sammen med en ungdomsgruppe eller en ven, de allerede kender. For nogle af deltagerne kan aktiviteten finde sted lokalt. De fleste frivillige projekter kan desuden finde sted i deltagerens eget land for

at lette og opmuntre deltagelsen af unge med begrænsede muligheder.

- ➔ **Forberedende besøg** (se ↘ s. 21) til det sted, hvor frivilligrupper, der inkluderer unge med begrænsede muligheder, skal opholde sig, anbefales på det kraftigste. Besøgene kan hjælpe med at sikre, at deltagerne får deres individuelle behov opfyldt. En repræsentant for de deltagere med begrænsede muligheder, som skal være med i den planlagte aktivitet, kan også deltage i besøget for at hjælpe med forberedelserne og sikre, at deres behov bliver en del af aktivitetsdesignet fra starten. Forberedende besøg kan finansieres på basis af enhedsomkostninger, men behovet for mødet skal godkendes af det nationale agentur i forbindelse med en tilskudsansøgning.
- ➔ **Ekstra støtte** til den unge kan finansieres gennem "inklusionsstøtte" for at sikre, at unge med begrænsede muligheder får den rette støtte, for eksempel gennem trinvis vejledning eller hyppigere mentormøder.

Youth Participation Activities (Erasmus+) og Solidaritetsprojekter (Det Europæiske Solidaritetskorp)

- ➔ Det er muligt at gennemføre **lokale projekter ledet af unge**, så de unge kan få erfaring med at deltage i aktiviteter i et velkendt miljø. Organisationer kan dog hjælpe de unge med administrative opgaver og med at finde en coach.
- ➔ **Fleksible rammer** (varighed, antal deltagere, lokale/nationale/transnationale aktiviteter, emner osv.) kan

nemt tilpasses de specifikke behov for unge med begrænsede muligheder.

Unge, der gennemfører solidaritetsprojekter, kan få **støtte fra en coach** i op til 12 dage under projektet. Økonomisk støtte til omkostninger til coaches skal begrundes og godkendes af det nationale agentur.

- ➔ **Omkostninger, der er forbundet med deltagere med begrænsede muligheder** og deres ledsagere, dækkes på basis af de faktiske omkostninger. Disse omkostninger skal begrundes af ansøgeren og godkendes af det nationale agentur.

Hvert land i Europa er unikt, og hver sag er unik. Derfor vil jeres nationale agentur skulle vurdere, om jeres ansøgning er rimelig i forhold til den gruppe, I arbejder med. Husk at forklare, hvorfor jeres projekt har brug for denne støtte.

REFLEKSION

Når I ser på jeres egne projekter og tager det, I har læst i denne vejledning, i betragtning: Hvilken ekstra økonomisk støtte kunne være nødvendig for at styrke inklusion og mangfoldighed i jeres ungdomsprojekt og sikre, at deltagere med begrænsede muligheder får den støtte, de har brug for, for at kunne deltage på lige vilkår?

Programinfo fra Erasmus+/Det Europæiske Solidaritetskorp: Find detaljer om finansieringsmulighederne i [↘ Erasmus+ Programme Guide](#) og [↘ European Solidarity Corps Guide](#)

Referencer

autistica, N/A. ➤ **Hosting accessible on-line events, meetings and webinars.**

Călăfăteanu, A. M., García Lopez, M.A., 2017. In Council of Europe: T-Kit 8: ➤ **Social inclusion.**

Chupina, K, in ➤ IJAB (ed.), 2020: **Resources: Factsheets, Activities, Check-lists . How to set up an inclusive international youth project.**

Chupina, K., 2020. In: IJAB (ed.): ➤ **Training modules: How to set up an inclusive international youth project.**

Chupina, K., 2012. In: Council of Europe: COMPASS Manual on Human Rights Education for Young People: ➤ **Disability and Disablism.**

Chupina, K., 2012. In: Council of the Europe: ➤ **Youth and disabilities.**

Coverdale, N/A. ➤ Peer consulting.

Dadanides, S., 2018. ➤ **The Journey of our Masks 2017-2018.**

DARE DisAble the barRiErs., 2020. In: DARE Digital Storytelling Handbook of Empowerment!: ➤ **DARE Youth Peer Support Model.**

EFDS (English Federation of Disability Sport), 2015. ➤ **Reaching more people through inclusive and accessible communications.**

European Commission, 2024. ➤ **Erasmus+ Programme Guide.**

European Commision, 2024. ➤ **European Solidarity Corps Guide.**

European Commission, 2021 ➤ **Inclusion and Diversity Strategy 2021-2027.**

European Youth Portal, N/A. ➤ **Database of European Voluntary Service accredited organisations.**

GameCreator:DIY, N/A. ➤ **Games for young people by young people.**

IJAB (ed.), 2017. ➤ **Language animation – the inclusive way.**

International Paralympic Committee, N/A. ➤ **#WeThe15.**

Invisible Disabilities® Association (IDA), N/A. ➤ **What is an invisible disability?**

TED talk, 2016. Kimberlé Crenshaw, Abby Dobson: ➤ **The urgency of intersectionality.**

Kreisau-Initiative, 2018. ➤ **Building Bridges goes Greece: Diversity.**

Kreisau-Initiative, 2017. ➤ **Perspective Inclusion. Language and communication in international inclusive education.**

Léargas, 2004. ➤ **Guidelines for good practice. Young person safety and youth exchange programmes.**

National Children's Bureau, 2017. ➤ **Factsheet 4 Barriers of participation.**

SALTO-YOUTH, 2020. ➤ **Use your hands to move ahead 2.0.**

SALTO-YOUTH, 2016. ➤ **Youthpass Unfolded – also for Inclusion Groups.**

SALTO-YOUTH, 2014. ➤ **Inclusion A-Z . A compass to international Inclusion projects.**

SALTO-YOUTH, 2006. ➤ **No barriers No borders.**

SALTO-YOUTH, N/A. ➤ **Otlas The Partner-Finding Tool.**

SALTO-YOUTH, N/A. ➤ **SALTO Inclusion & Diversity Resource Centre.**

SALTO-YOUTH, N/A. ➤ **Strategic Partnership for Inclusion (SPI).**

SALTO-YOUTH, N/A. ➤ **European Training Calendar.**

Sapin, K., 2013. ➤ **Essential skills for youth work practice.**

Totter, E., 2020. In: IJAB (ed.): ➤ **Training Modules: How to set up an inclusive international youth project.**

UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006. ➤ **Preamble (5).**

Youthpass, N/A. ➤ **What is Youthpass?**

Yderligere læsning

DARE DisAble the barRiErs., 2020. ➤ **DARE Practical Guide for Inclusion.**

IJAB (ed.) 2020. ➤ **“Yes, let’s do this! – But how?”** – En illustreret fortælling om at organisere inkluderende internationale projekter.

IJAB (ed.), 2017. ➤ **VISION:INCLUSION – An inclusion strategy for international youth work** (inklusive en masse links og yderligere læsemateriale).

Om forfatteren:

Elżbieta Kosek har været projektleder for inklusion hos **Kreisau-Initiative e.V. i Berlin** siden 2013. Hendes vej til inkluderende ungdomsarbejde begyndte, da hun i 2007 startede med at arbejde for International Youth Meeting Center hos polske Krzyżowa Foundation for Mutual Understanding in Europe. Siden da har hun koordineret og implementeret internationale, inkluderende ungdomsprojekter, der involverer unge i forskellige aldre, med og uden handicap, og fra forskellige sociale, økonomiske og uddannelsesmæssige baggrunde.

Hendes mest betydningsfulde projekter er det inkluderende, internationale ungdomsudvekslingsprogram **Building Bridges** og **International Inclusive Dance Festival**. Hendes filosofi er: Jo mere diversitet, desto bedre.

Efter hendes erfaring giver arbejdet på tværs af forskellige grupper deltagere mulighed for at forbinde sig på forskellige niveauer. Sociale skel bliver udfordret, og perspektiver ændret.

Udover ungdomsudvekslinger leder hun også træning for fagfolk inden for ungdomsarbejde om inklusion og træner desuden facilitatorer og undervisere inden for dette felt. Hun er medforfatter til flere publikationer om inklusion i internationalt ungdomsarbejde.

Reproduktion af tekster og billeder er tilladt, forudsat at kilden og forfatteren bliver citeret.

Programmerne Erasmus+ og Det Europæiske Solidaritetskorp for 2021-2027 er blevet endnu mere inkluderende sammenlignet med tidligere programmer. Med dedikeret økonomisk støtte til inklusion, nye formater, forenkede ansøgningsprocesser samt trænings- og netværksmuligheder for organisationer og ungdomsvejledere er det nu lettere for unge med færre muligheder end deres jævnaldrende at deltage i internationale projekter.

Vejledningen om inklusion af mennesker med handicap i europæiske ungdomsprojekter er målrettet organisationer, ungdomsvejledere og facilitatorer, der allerede har erfaring med at organisere europæiske ungdomsprojekter, men som endnu ikke har så meget erfaring med inkluderende projekter, der involverer unge med handicap og kroniske helbredsudfordringer. Målet er at støtte dem i at styrke og udvikle deres kompetencer inden for mere inkluderende og mangfoldighedsbevidst ungdomsarbejde samt give dem viden om, hvordan man arbejder med unge med handicap og helbredsudfordringer. Derudover opfordrer vejledningen til refleksion over inklusionen i deres egne projekter og til at udforske potentialet i at inkludere unge med handicap i ungdomsarbejdet.

Vejledningen tilbyder et samlet overblik og giver værdifulde råd om, hvordan man planlægger, gennemfører og følger op på inkluderende aktiviteter i korttidsprojekter under **Erasmus+** og **Det Europæiske Solidaritetskorp**. Den fremhæver specifikke funktioner, som f.eks. den økonomisk støtte til inklusion. Derudover inkluderer vejledningen en tjekliste, der hjælper ungdomsvejledere og organisationer med at holde styr på de mange vigtige aspekter og opgaver.

